

ÅRSPLAN

2021
2022

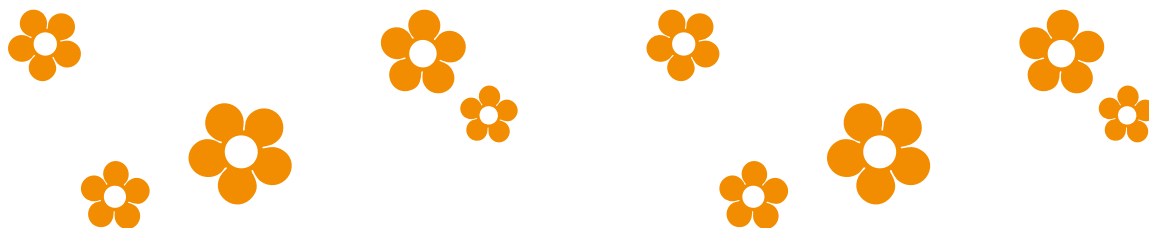

Nordbygdo

INNHALDSFORTEGNELSE

1. Innleiing	5
Årsplan	5
Om vår barnehage	5
Leiing og organisering	5
2. Barnehagelova og rammeplan for barnehagen sitt innhald og oppgåver	7
Barnehagen sitt lovgrunnlag	7
3. Fus sitt verdigrunnlag, mål og satsingsområde	10
Glødande - skapande - tilstedeværande	10
Tik og class	12
Egenledelse i lek og læring	14
Mat og matglede	15
For matglede og gode matvaner	15
Fus smartmat retningslinjer	16
4. Barnehagen sine mål og satsinger	17
Friluftsliv – kunnskap og utvikling gjennom opplevingar	17
Ein inkluderande barnehage	19
Språkstimulering	22
Tradisjonar i nordbygdo fus – høgtider og feiringar	24
5. Barnehagen sitt formål og innhald	25
Omsorg	25
Leik	27
Læring	28
Danning	29
Progresjonsplan for omsorg, lek, læring og danning	32
Venskap og fellesskap	33
Kommunikasjon og språk	33
6. Barn sin rett til å medverke	34

7. Barnehagen sitt verdigrunnlag	35
Demokrati.....	35
Mangfald og gjensidig respekt.....	35
Likeverd og likestilling	37
Bærekraftig utvikling	37
Livsmestring og helse	38
8. Fagområda.....	41
Dokumentasjon som grunnlag for refleksjon, læring og planlegging	55
9. Planlegging, handling, observasjon, refleksjon og vurdering.....	55
Asq (ages & stages questionnaires)	57
Foreldresamtalar.....	58
Me brukar denne modellen for evaluering og vurdering av vårt arbeid	58
Spesifikt.....	59
Målbart.....	59
Attraktivt	59
Realistisk	59
Tidsbunde.....	59
Evaluerbart	59
10. Samarbeid og overgang.....	60
Eit godt samarbeid er ein føresetnad for å gi barna ein god barndom.	61
Begynna i barnehagen – dei yngste barna	63
Overgang til ny avdeling i barnehagen	65
Overgang til skule.....	66
Samarbeidspartnar	68
11. Personalsamarbeid og kompetanseutvikling	69

1. INNLEIING

ÅRSPLAN

Barnehagen skal utarbeida ein årsplan. Årsplanen er ein arbeidsreiskap for barnehagepersonalet og skal dokumentera vala og grunngjevingane til barnehagen. Årsplanen kan gi informasjon om barnehagens pedagogiske arbeid til myndighetsnivåa, samarbeidspartnarane til barnehagen og andre interesserte (Rammeplan for barnehagen 2017, s. 37).

Årsplanen er eit viktig dokument der me kan synleggjera vårt arbeid til føresette, korleis barn og føresette sin medverknad er ein del av planleggingsarbeidet, og korleis barnehagen vurderer sitt pedagogiske arbeid.

OM VÅR BARNEHAGE

Nordbygdo FUS barnehage er satt saman av avdeling Tyse og avdeling Prestagardskogen. Avdeling Prestagardskogen har tre avdelingar med plass til ca 64 barn. Ein småbarnsavdeling, og to aldersblanda avdelingar. Prestagardskogen har vore i drift sidan 1999. Avdeling Tyse starta opp i 2015. Her er det fem avdelingar med plass til ca 77 barn, to småbarnsavdelingar og tre aldersblanda avdelingar.

Me har valt å organisera barnehagen som ein avdelingsbarnehage, med små einingar. Barna og personale høyrer til sine faste avdelingar. Samstundes ser me på barnehagen som ein heilskap, der me legg stor vekt på samarbeid mellom avdelingane og har opne dører. Barna skal bli trygge i heile barnehagen og verta godt kjent med alle tilsette og dei andre barna, men dei utviklar ein sterkare tilknytning til «sine vaksne» på sin avdeling.

Nordbygdo FUS barnehagen er ein **FRILUFTSBARNEHAGE**. Leik og læring i naturen er svært viktig for oss. Me nyttar naturen og nærmiljøet aktivt og legg til rette for læring gjennom friluftsliv. Naturen er ein spanande leik- og læringsarena og me ynskjer å gje barna kunnskap, erfaringar, ferdigheiter og opplevingar ute i naturen.

Nordbygdo FUS barnehage, avdeling Tyse, har adresse: Tysemarkjo 47
Nordbygdo FUS, avdeling Prestagardskogen, har adresse: Vestlivegen 40

LEIING OG ORGANISERING

Styret sin leiar: Eli Sævareid

Dagleg leiar: Anne Kristin Aaseth dl.nordbygdo@bhg.no telefon 41681108

Nestleiar: Aud Lillian Brandsdal aud.lillian.nordbygdo@bhg.no telefon 48608162

Samarbeidsutvalets leiar: Christer Berge Saue christer.saue@gmail.com

Samarbeidsutvalet skal vera eit rådgjevande, kontaktskapande og samordnande organ. Samarbeidsutvalet er forankra i barnehageloven § 4. Samarbeidsutvalet er samansett av føresette og tilsette i barnehagen, slik at kvar gruppe er likt representert. Utvalet avgjer sjølv kor ofte dei skal ha møte, og dei skal blant anna handsama innspel frå foreldregruppa. Tilbakemeldingar frå samarbeidsutvalet vert tatt med i vidare arbeid og planlegging internt i barnehagen. Samarbeidsutvalet skal godkjenna barnehagen sin årsplan

VÅR VISJON

Dette er vår visjon og vår leiarstjerne. Det er retninga for kva me ynskjer å oppnå, både i kvardagen og for framtida. Visjonen er noko me strekkjer oss etter kvar dag, i møte med barn, føresette og kollegaer. I alt vårt arbeid med planlegging, handling, vurdering og satsingsområde skal visjonen vera med oss, og sei noko om vegen me skal gå.

I kapittel 3 og 4 kan de lesa meir om barnehagen og FUS sine satsingsområde.

SAMAN GJEV ME
BARNDOMMEN VERDI – LEIK.
GLEDE. KVAR DAGSMAGI OG
VENEGARANTI!!

2. BARNEHAGELOVA OG RAMMEPLAN FOR BARNEHAGEN SITT INNHOLD OG OPPGÅVER

Barnehagen er ei pedagogisk verksemd som er regulert av Lov om barnehage (barnehageloven) og Rammeplan for barnehagens innhald og oppgåver (nasjonal rammeplan). Dei to dokumenta gjev oss føringar som er sentrale og viktige for alt vårt arbeid. Rammeplanen er ein offentlig vedteke læreplan som gjeld for alle barnehagar i Norge. Rammeplanen er ei forskrift til barnehageloven som forklarar meir utfyllande kva som dannar utgangspunktet for innhaldet i barnehagen og personalet sitt ansvar. Dei to dokumenta er myndigheitene og samfunnet sitt mandat for vår verksemd.

Loven byggjer på Barnekonvensjonen, som er ein internasjonal avtale som vernar om barn sine rettar. FN sin barnekonvensjon vart vedteke av FN si generalforsamling 20.november 1989, og har vore gjeldande frå 2.september 1990. Barnekonvensjonen er den av FN-konvensjonane som har breiast tilslutning, og utgjev difor eit helt sentralt og felles utgangspunkt for arbeid med og for barn i verda.

BARNEHAGEN SITT LOVGRUNNLAG

Formål § 1

Samfunnsmandatet til barnehagen er, i samarbeid og forståing med heimen, å i vareta barn sitt behov for omsorg og leik, og fremje læring og danning som grunnlag for allsidig utvikling. Barnehagen skal byggje på grunnleggjande verdiar i kristen og humanistisk arv og tradisjon, slik som respekt for menneskeverdet og naturen, åndsfridom, nestekjærleik, tilgjeving, likeverd og solidaritet. Desse verdiane kjem til uttrykk i ulike religionar og livssyn, og er forankra i menneskerettane.

Barn skal få utfolde skaparglede, undring og utforskartrøng. Dei skal lære å ta vare på seg sjølv, kvarandre og naturen. Barn skal utvikle grunnleggjande kunnskapar og ferdigheter. Dei skal ha rett til medverknad tilpassa alder og føresetnader.

Barnehagen skal møte barna med tillit og respekt og anerkjenne barndommen sin eigenverdi. Den skal bidra til trivsel og glede i leik og læring, og være ein utfordrande og trygg stad for fellesskap og venskap. Barnehagen skal fremja demokrati og likestilling, og motarbeida alle former for diskriminering.

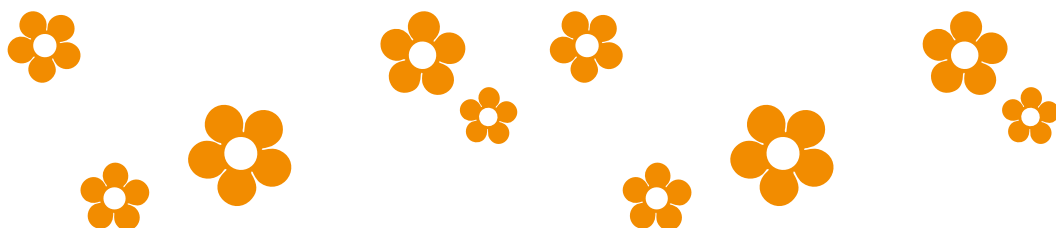

Innhald § 2

- ✿ Barnehaugen skal vera ei pedagogisk verksemd.
- ✿ Barnehaugen skal gje muligheiter for lek, livsutfolding og meningsfylte opplevingar og aktivitetar.
- ✿ Barnehaugen skal ta omsyn til barna sin alder, funksjonsnivå, kjønn, sosiale, etniske og kulturelle bakgrunn, medrekna samisk språk og kultur.
- ✿ Barnehaugen skal formidla verdier og kultur, gje rom for barna si eiga kulturskaping og bidra til at alle barn får oppleve glede og meistring i eit sosialt og kulturelt fellesskap.
- ✿ Barnehaugen skal støtte barn i å vera nyfikne, kreative, vitebegjærlege og gje utfordringar med utgangspunkt i barna sine interesser, kunnskaper og ferdigheter.
- ✿ Barnehaugen skal ha ein helsefremjande og ein førebyggjande funksjon, og bidra til å utjevne sosiale ulikheitar.
- ✿ Departementet fastset nærmare reglar om barnehaugen sitt innhald og oppgåver (Rammeplan) ved forskrift.
- ✿ Barnehages sin eigar kan tilpasse rammeplanen til lokale forhold.
- ✿ Med utgangspunkt i rammeplan for barnehaugen skal samarbeidsutvalet for kvar barnehage godkjenne ein årsplan for den pedagogiske verksemda.

Andre styringsdokument:

- ✿ FN sin barnekonvensjon
- ✿ FUS si service erklæring
- ✿ FUS sine etiske retningslinjer
- ✿ FUS sin overordna fagplan
- ✿ Fus barnehagane si Serviceerklæring
- ✿ Forskrifter for miljøretta helsevern
- ✿ Vedtekter for Nordbygdo FUS barnehage
- ✿ Barnehaugen sin årsplan
- ✿ Barnehaugen sitt årshjul
- ✿ Barnehaugen sine progresjonsplanar for fagområde og lek, læring, omsorg og danning
- ✿ Barnehaugen sine månadsplanar
- ✿ Kompetanseplan for Nordbygdo FUS barnehage 2021-2025
- ✿ Kompetanseplan for Stord Kommune

3. FUS SITT VERDIGRUNNLAG, MÅL OG SATSINGSOMRÅDE

GLØDANDE - SKAPANDE - TILSTEDEVÆRANDE

Dei tilsette i Nordbygdo FUS barnehage skal kjenneteiknast som glødande, skapande og eit tilstedeværande personale. Dei skal ha eit glødande engasjement som er med på å skapa gode omsorgs – og læringssituasjonar, og dei er tilstedeværande i samhandling og samspel med barn.

Dette er våre verdiar som seier noko om kva me står for, kva me trur på og kva som er viktig for oss. Dei seier noko om kven me er og kva me ynskjer å gje vidare. Våre verdiar er også ein veivisar for våre handlingar, våre vurderingar og dei holdningane me har. Det er gjennom våre verdiar kan me henta inspirasjon og motivasjon til å verkeleggjera vår visjon.

Barna tilbringar mykje tid i barnehagen, og føresette gjev oss ansvar for det kjæraste dei har. Det betyr at personalet i barnehagen skal gje barna gode interaksjonar. Dei skal oppleve omsorg, glede, trygghet og utvikling kvar dag. I vår barnehagen skal me fremje både fysisk, motorisk, emosjonell, kognitiv og sosial utvikling som bidrar til å stimulera heile mennesket.

Nordbygdo FUS barnehage legg stor vekt på å nytta naturen i vårt arbeid. Me legg til rette for opplevingar, leik, læring og aktivitetar gjennom friluftsliv. Barna vil gjennom dette få både kunnskap, meistring, erfaringar og opplevingar gjennom gode interaksjonar med barn og vaksne.

Barn utviklar **venekompetanse** gjennom **kvardagsmagien** som oppstår når personalet byr på seg sjølv, og nyttar sine varierte og sterke sider. Det å ha gode interaksjonar og gode relasjonar mellom barn og vaksne er noko me legg stor vekt på i vår barnehage. Gode interaksjonar saman med andre er kanskje noko av det viktigaste barna lærer i barndommen. Me arbeider målretta mot at barna skal utvikla venekompetanse, og finna gode vener i barnehagen. Personalet i barnehagen skal ha fokus på egenledelse (sjå eige avsnitt) i leik og læring, relasjonskompetanse og byggje vidare på interaksjonane mellom barn og personale, noko som er særskild viktig for barn si utvikling. Relasjonsbygging og nærleik står høgt hos personalet vårt.

SAMAN GIR ME
BARNDOMMEN VERDI:
LEIK, GLEDE,
KVARDAGSMAGI
OG VENEGARANTI

Vårt mål er å nå kvalitet på alle områder. Kvaliteten i barnehagen vert målt gjennom årlige brukarundersøkingar og medarbeidarundersøkingar, samt eit godt og tett samarbeid med barna sine foreldre/føresette.

Hovudmåla for FUS barnehagen:

- ✿ FUS barn har eit positivt sjølvbilde
- ✿ FUS barn er trygge og forskande, trives i leik og har venekompetanse
- ✿ FUS barn gleder seg til resten av livet, då dei veit dei har mogelegheit for å påverke og at innspela deira tel
- ✿ FUS barn tenkjer tilbake på barnehagetida med glede

FUS tiltak for å oppnå måla:

- ✿ Personalet deltek på kompetanseutvikling gjennom FUS skulen t.d. egenledelse og Class/TIK
- ✿ Personalet følgjer retningslinjene til SmartMat
- ✿ Personalet følgjer FUS standarden for kvalitet
- ✿ Rettleiingskurs for nyutdanna barnehagelærarar
- ✿ Fus sine leiarkrav

TIK OG CLASS

Barn først er eit FUS slagord. Dette er sentralt for FUS barnehagen si kompetanseheving og er også eit viktig satsingsområde for FUS Nordbygdo barnehage. TIK og CLASS vil danna grunnmuren for mykje av arbeidet vårt og me vil sjå det i samanheng med andre satsingsområde, leik, læring, aktivitetar og i kvardagen

Hausten 2020 starta me arbeidet med å implementere dette i vår barnehage. Me arbeider ut frå ny kunnskap og forskning, som legg vekt på vår relasjonskompetanse, og den tydinga dette har for at barna i barnehagen skal oppleva kvalitet i sin kvardag. Dette tar utgangspunkt i eit teoretisk rammeverk som byggjer på ulike teoriar (Pianta og Hamre mfl.) Sentralt i dette rammeverket er tilknytningsteori og sjølvbestemmelsesteori. Eit grunnleggjande element er at ein ser på interaksjonen mellom vaksne og barn som svært viktig for barns utvikling og læring. Me vil difor nytta tid på å vidareutvikla vår kompetanse innanfor dette område, (Turning in to kids, TIK) som har som mål å styrkja barna sin emosjonelle og sosial kompetanse. Ein viktig del av dette arbeidet er observasjonsverktøyet CLASS (Classroom Assessment Scoring System) som er ein observasjonsmetode der me ser på oss vaksne, og korleis me er i vår interaksjon og samspel med barna.

Arbeidet med TIK/CLASS tar utgangspunkt i tre DOMENER som har sine delområde eller DIMMENSJONAR

Emosjonell støtte

- ✿ Positivt klima
- ✿ Negativt miljø
- ✿ Sensitivitet
- ✿ Respekt for barn sitt perspektiv

Organisering

- ✿ Handtering av åtferd
- ✿ Daglege rutinar
- ✿ Aktivitetar

Pedagogisk arbeid

- ✿ Læringsaktivitetar
- ✿ Kvalitet på tilbakemeldingar
- ✿ Språkstimulering

EGENLEDELSE I LEIK OG LÆRING

FUS sitt mål for egenledelse i leik og læring, er at miljøet og kompetansen i barnehagen skal vera prega av at alle barn skal ha mogelegheit for å delta i leik og ha ein ven. Egenledelse vert omtala som «hjernen sin dirigent». Dette kjem til uttrykk gjennom vår evne til å koordinere og målretta bruk av merksemd, konsentrasjon, planlegging, åtferds – og kjensle regulering (sjølvregulering), arbeidsminne, initiativ og fleksibilitet. Egenledelse vert nytta som ein fellesnemnar for dei funksjonane i hjernen som set i gang, styrer og regulerer vår åtferd (M. Godtfredsen, B. Lerdal, M. Modahl, K. Sørensen 2014).

Barn må nytta mange ferdigheiter for å løysa daglege utfordringar, og egenledelse er avgjerande for å nytta ferdigheitene så godt som mogeleg. Rolleleiken er særst godt egna til å utvikla egenledelse. Difor har leiken, og spesielt rolleleiken, ein sentral plass i vår barnehage. Vårt mål er at kvart barn skal bli den beste utgåva av seg sjølv. Difor kjem leiken alltid først hos oss.

Leiken har ein stor plass både inne og ute, og spesielt leik ute i naturen er noko me legg stor vekt på. Det å gje barna gode varierte opplevingar, som kan stimulere leiken, er noko me har fokus på. For å kunne delta i eit sosialt samspel, utvikle venskap, vera deltakande og kunne medverka i barnehagen, det viktig at barn har utvikla gode egenledelsesegenskaper. «Barn vil og kan» og det er vår oppgåve å legge til rette for at barna skal oppleve meistring og utvikling.

ME LØFTER:

- ✿ **Kommunikasjon i leiken:** Barn lærer å kommunisere betre når dei vaksne nyttar opne spørsmål, stimulerer til forteljing og nyttar munnleg språk.
- ✿ **Venegaranti:** Me gjev ros i plenum. Me løftar fram prososial åtferd. Me snakkar om venskap. Me rettleier i konflikhtar.
- ✿ **Eventyrlyst:** Dei vaksne byr på seg sjølv. Barna får prøva ut og teste seg sjølv i trygge anerkjennende omgivnader. Eventyrlyst gjev kreativitet og livsmeistring.
- ✿ **Venekompetanse:** Dei vaksne veit at leikekompetanse styrker barna sin egenledelse og sosiale ferdigheiter. Barn sin evne til fleksibilitet og rolleprogresjon er eit viktig kjennetegn på leikekompetanse.

MAT OG MATGLEDE

FUS barnehagane har eit matkonsept som heiter SmartMat. Målet for dette prosjektet er å fremje matglede, variasjon og sunne gode alternativ for barna.

FOR MATGLEDE OG GODE MATVANER

«SmartMat er viktig for å tilføre kroppen *dei beste byggeklossane som gjev grunnlag for vekst, utvikling, leik og læring*»

Barn treng sunn og variert mat, for å kunne gje dei den energien dei treng for å oppretthalde aktivitetsnivået, og konsentrasjonen deira gjennom heile barnehagekvardagen.

I vår barnehage gjev me tilbod om eit variert utval av grønnsaker, fisk, kjøt, korn, balansert inntak av feitt, vatn og naturlege søtingsstoff i løpet av veka. Me tilbyr grønnsaker eller bær til alle måltida. Ved å smaka på grønnsaker fleire gonger, slik at barna vert vant til smaken, lukta og synet av dei, kan barna lære seg å like grønnsaker etter kvart. Me vil aldri tvinge barna å eta, men gje dei tilbod og tid til å bli vant med nye smakar.

Me har tre varmmåltid i veka, som varierer mellom fisk, kjøt og vegetar. To dagar i veka serverer me havregraut til frukost. Som eit alternativ til sukker, gjev me tilbod om naturlege søtingsstoff som honning, frukt, bær eller rosiner.

Me er ein friluftsbarnehage som er mykje ute i skog og mark, og me et difor mange av måltida våre ute. Me nyttar bål og stormkjøkken til varmmat. Barna tar del i matlaginga. Me ser at dette skaper matglede, interesse og barna blir nyfikne på eit variert kosthald. Kunnskap om samanhengen mellom mat, kropp og helse er viktig og «vanar og handlingsmønster tek form allereie frå tidleg alder. Gode vanar som ein tileignar seg i barnehagealder, kan vare livet ut» (Rammeplan for barnehagen, s.49).

Me har og stort fokus på å skapa ein god atmosfære rundt måltida, og ha god tid. Samtalen og samspelet med barna under måltidet er viktig. Både det å delta i matlaging, og eta saman med andre, er eit viktig pedagogisk verktøy med tanke på språk-og omgrepsutvikling.

Både i Prestagardskogen og i Tyse har me assistentar med ansvar for kjøkken og matlaging. Deira hovudoppgåve er å lage mat til barna sine måltid. Dei samarbeider også med avdelingane, slik at barna kan delta i matlaginga.

FUS SMARTMAT RETNINGSLINJER

For å lykkast med SmartMat er det utarbeida åtte retningslinjer for FUS barnehagane. Implementering av retningslinjene vil variere frå barnehagen til barnehage. Retningslinjene er tilgjengelege som eigen brosjyre i barnehagen

4. BARNEHAGEN SINE MÅL OG SATSINGER

FRILUFTSLIV – KUNNSKAP OG UTVIKLING GJENNOM OPPLEVINGAR

Me er ein friluftsbarnehage, og det er difor det mest sentrale satsingsområde i vår barnehage. Me nyttar leik og aktivitetar i naturen for å nå fleire av dei måla, verdiane og visjonen som dannar utgangspunktet for vår pedagogiske verksemd.

Forsking viser at det å driva friluftsliv i barnehagen gjev auka trivsel, betre sosialt miljø med færre konflikhtar mellom barna, samt ei styrking av fysisk og psykisk helse (Foreldreutvalet for barnehagar).

For barna er leiken ein naturleg inngangsport til friluftsliv. Klatre i tre, leike gøymsle, sjå på småkryp, leike med pinnar, kaste steinar og kongler i bekken, samle på steinar, byggje hytter, skape rom, plukke blåbær, grave, rote og utforske omgivnadane. Sanseerfaringar, risikoleik, forvitenskap, og stadig nye oppdagingar står sentralt.

Me meiner at friluftsliv har ein eigenverdi, og er ein del av den *gode barndomen*. I barnehagen har friluftsliv ein verdi for barna i form av opplevingar, meistring, inntrykk og utforsking. Til og med det strevsame med å vera på tur har ein verdi i seg sjølv. Det har ei tyding og kan kjennast verdifullt for barnet her og no, men er og ei erfaring å ta med seg vidare. Ein kan og sei at turen i seg sjølv er målet, med alt den inneber.

Samstundes ser me i barnehagen på naturen som ein læringsarena der ein kan få eit pedagogisk utbytte av friluftsliv, og det å vera ute i naturen. Barn lærer gjennom opplevingar og erfaringar saman med andre. Eit godt læringsmiljø der me tek utgangspunkt i barna sine interesser og eigen ståstad, er inspirerande og motiverande. Barna vert stimulert til å vera nyfikne, fleksible og lærer om samhald og fellesskap Dei får ny kunnskap, får kjenna på spenning og blir motivert til å vera ute i all slags vær. Det å vera ute i naturen kan gje barna sterke og gode minne for resten av livet.

Korleis arbeider me med friluftsliv og opplevingsbasert læring:

Dei tilsette i barnehagen er viktige rollemodellar for barna. Me støttar barna i deira utforsking, viser dei vegen inn i naturen og deler den gleden ein kan få ved å vera ute saman. Personalet legg til rette for gode opplevingar ute i naturen, me er spontane og me grip dagen saman med borna. Me er tilstades, medopplevande og interesserte, noko som er med på å sikra barna sin rett til medverknad, både gjennom planar, og det som skjer her og no. På den måten kan både barna og dei tilsette vera med på å påverka kvardagen og utforska naturen saman.

I Nordbygdo FUS barnehage er me ute i alle slags vær, barna skal få bli kjent med alle årstidene, og korleis naturen kjennest på kroppen. Me følgjer skiftingane i naturen og har fokus på kva som skjer i dei ulike årstidene.

Det å verta kjent med seg sjølv, fysisk og psykisk i møte med naturen, er svært verdifullt. Ute i skogen får barna eit mangfald av mogelegheiter til å vera fysisk aktive i leiken. Dette er grunnleggjande for glede ved fysisk aktivitet seinare i livet, og styrkjer barna sin motoriske utvikling her og no. Sampelet mellom barna endrar seg når dei er ute i naturen. Det å vera ute er difor viktig for deira sosiale utvikling.

I Nordbygdo FUS barnehage kan me gje barna tilbod om:

Turarar med robåt og kanoar i Ådlandsvatnet. Fine stunder på leirplassen, der me har trelavvo med benker og ovn, inne i Ådlandsskogen. Me har to minibussar som gir oss mogelegheit til å ta lengre turar, samstundes som me har eit fantastisk turområde like utanfor barnehagen.

Når me er ute på tur kan me oppleva å:

- ✿ Krypa inn i ei mørk hole
- ✿ Klatra på ein bratt vegg
- ✿ Luska inn i ein mørk trollskog, og liggja på rygg i den grønne mosen medan me ser på skyene som dreg forbi
- ✿ Fanga krabbar og andre smådyr i fjøra
- ✿ Dra på kanotur i ausande regn
- ✿ Helsa på eit nyfødt lam
- ✿ Sjå ei stor ørn som svever over oss på fjellet
- ✿ Studera ei yrande maurtue eller ein hoppande frosk

Barn har ulike behov og føresetnader, og me legg til rette for at alle skal ha glede av å vera ute i skogen, ved sjøen eller på fjellet, til alle årstider. Alle barna i barnehagen er ofte ute på tur, også dei yngste. Me har faste turgrupper, faste tur dagar og er elles mykje ute.

For dei yngste barna startar me med turar i nærleiken av barnehagen, etterkvart som beina veks til, vert turane og utfordringane større. Me nyttar område i nærleiken av barnehagen t.d. Heksehagen, Sølekjølkenet og skogen ved golfbanen. Ministien i Prestagardskogen er og ein flott tumleplass for dei yngste barna. Når barna blir eldre, blir turane lengre, og me finn nye turmål.

Dei eldste barna får:

- ✿ Overnatting i barnehagen
- ✿ Turar utanfor Stord, t.d. Vikingbyen på Karmøy, tur til Huglo, Bømlo eller Sveio
- ✿ Tur til Kvelve, Utslett fjellet, Steinhjeshedlo og andre fjellområde
- ✿ Alle skal få prøva å klatra i klatresele på berg/fjell

- ✿ Alle skal få fleire turar med kano, inkludert den store kanoveka der alle 4-6 åringane er med.
- ✿ Tur til sjøen og vatn/elv for å fiske med ulikt fiskeutstyr
- ✿ Gjennom friluftsliv skal alle barn i barnehagen få mogelegheit til å:
- ✿ Oppleva naturen, og undring over mangfaldet gjennom dei fire årstidene.
- ✿ Få tverrfagleg god læring gjennom vårt arbeid med dei ulike fagområda.
- ✿ Erfare med eigen kropp og kjenna meistring. Barna skal oppleva å lukkast på eigne premiss.
- ✿ Oppleva glede ved å ferdast i naturen. Dei skal få tid og rom til den frie leiken.
- ✿ Få grunnleggjande innsikt i naturen, berekraftig utvikling og samspel med naturen. Dei skal få erfaring med, og kunnskap om, dyr og vekster, deira gjensidige avhengigheit og kjennskap til matproduksjon.
- ✿ Læra nye omgrep, og få ei begynnande forståing for ulike fenomen i naturen
- ✿ Laga og eta mat ute, ved grillhytta, i lavvoen, eller andre stader. Fokus er eit sunt, godt og variert kosthald.
- ✿ Erfare medverknad, demokrati, likestilling, samhald og fellesskap. Alle barna skal få dei same utfordringane og opplevingane uavhengig av kjønn og bakgrunn.

EIN INKLUDERANDE BARNEHAGE

Det å vera ein inkluderande barnehagen er eit stort ansvar og eit viktig mål for oss i FUS Nordbygdo barnehage. Dette har vore eit sentralt prosjekt hos oss dei siste åra, og noko me har tileigna oss kunnskap om og vil vidareutvikle. Systematisk arbeid med førebyggja mobbing vart lovfeste gjennom barnehagelova 1.januar 2021 og er difor eit viktig samfunnsmandat for oss i barnehagen. I Kapittel 8 i barnehageloven omhandlar det psykososiale barnehagemiljøet.

Me skal ha **nulltoleranse for mobbing, plaging og utestenging i leiken** (§41 i barnegaelova). Me arbeider for at forholda mellom barn og vaksne er prega av entusiasme, varme, psykisk og fysisk nærleik, smil, latter, trøyst og eit fang å sitja på. Me byggjer på FUS sine verdier og viser barna respekt både gjennom språk og augekontakt. Dei vaksne er sensitive i høve til å fange opp, og tolke, barna sine uttrykk og signal. Me har tilgjengeleg eit stort og variert utval av aktivitetar, stimuli og utfordringar, som jamleg vert vurdert av personalet i høve til kva som er rett og viktig for barn si læring og utvikling.

Arbeidet med ein inkluderande barnehagen vil også ha ein nær og viktig samanheng med FUS sin visjon «*alle skal ha venekompetanse og ha gode vener i barnehagen*»

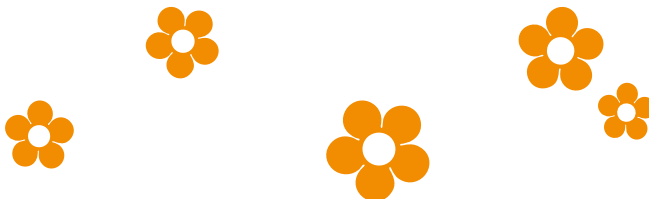
Me arbeider målretta mot at alle skal utvikle venekompetanse og ha gode vener i barnehagen. Me skal vera med på å gje barna «den gode barndommen» Det å forholda seg til andre er kanskje det viktigaste barna lærer i barndommen og i barnehagen. Satsing på å auka, og vidareutvikla, personalet sin kompetanse i egenledelse i lek og læring, er en del av barnehagens kompetanseutvikling på å ha trygge og profesjonelle vaksne, som veit korleis dei kan støtta barn sin venekompetanse. I dette arbeidet vil også TIK og CLASS vera ein viktig arbeidsreiskap.

Ingen barn skal mobbe eller bli mobba i barnehagen. Barn si oppleving av seg sjølv og sin eigenverdi utviklar seg i samspel med omgivnadane. Mobbing er alvorleg fordi det har store personlege konsekvensar. Barn som vert utsett for mobbing blir fråtatt livsmot og verdighet. Forsking viser at både barn som mobbar og barn som opplever mobbing har ein høgare risiko for å utvikle psykiske vanskar seinare. Når barnehagen vert klar over at nokon blir utsatt for mobbeåttferd må me handle raskt, og ta grep som er nødvendige for at eventuell mobbeåttferd skal opphøyra.

Barnehagen har og ei **aktivitetsplikt** som krev handling frå barnehagen dersom barn kjenner seg utrygge (§ 42 og 43 i barnehagelova). Alle dei vaksne i barnehagen har ansvar for å observere og melde frå. Barnehagen skal setje i verk tiltak, og ha planar for korleis dei handsamar slike saker. Dette er ein del av vårt HMS arbeid, der me har eigen handlingsplanar.

Samarbeid med foreldre/føresette står sentralt i det miljøførebyggjande arbeidet i barnehagen

Aktiv medverknad og godt samarbeid med føresette er avgjerande dersom mobbing oppstår. I FUS Nordbygdo barnehage ynskje å ha eit inkluderande arbeidsmiljø. Me ynskjer å ha ei mangfald i personalgruppa der me har vaksne i ulike alder, kjønn, nasjonalitet, erfaring og kompeanse.

Korleis arbeider me med dette;

- ✿ Styrkjer dei tilsette sin kompetanse om mobbing
- ✿ Systematisk observasjon for å kartleggje relasjonar og venskap mellom barna
- ✿ Arbeider med barna sine samspelserfaringar. Legg til rette for at alle barn har vener (leikegrupper)
- ✿ Har venskap som tema i barnegruppene, og tar dette opp med barna kontinuerlig
- ✿ Brukar barnebøker og leikeaktivitetar der me har fokus på det å vera vener
- ✿ Me brukar «Steg for steg»
- ✿ Arbeider bevisst og systematisk med konfliktløysing. Det er lov å vera ueinig
- ✿ Brukar handlingsplan for uakseptabel åtferd som verktøy
- ✿ Har mobbing som tema på foreldremøte, og inviterer føresette til medverknad
- ✿ Involverer føresette til begge partar dersom mobbeåtferd er observert
- ✿ Oppmoder føresette til å kome til oss i barnehagen og fortelje dersom barnet/barna fortel om mobbing eller utestenging i barnehagen

SPRÅKSTIMULERING

Arbeid med språk og språkutvikling har vore eit satsingsområde i barnehagen over lengre tid. Me har vore ein del av regjeringa si satsing språkløype – ei nasjonal satsing for språk, lesing og skriving. Dette prosjektet er avslutta, men me vidarefører dette.

Språket og språkutvikling er viktig for barn si deltaking i lek og utvikling av sosial kompetanse, og er difor noko me alltid vil ha fokus på. Både egenledelse og TIK/CLASS har språk og språkutvikling som viktige element.

Stord Kommune har ein eigen SPRÅKPLAN som byggjer på nyare forskning om språk. Planen tar utgang i mellom anna [Språkløyper](#) og [Rettleiaren Språk i barnehagen - mye meir enn ord](#). Me nyttar desse verktøya i vårt arbeid med språk og språkutvikling i vår barnehage.

Viktige sider ved kulturoverføring er knytt til kommunikasjon, tekst og språk. I barnehagen har me ei turløype, i Prestagardskogen og Ådlandsskogen, som me kallar **KULTURSTIEN**. Her brukar me språket aktivt gjennom munnlege forteljingar og dramatisering. Barna får sjølv vera med på å dikta nye forteljingar samt vidareføra vår forteljetradisjon. Kulturstien har ein lang tradisjon, og har vore ein del av barnehagen i mange år. Den vart utvikla i samarbeid med fagmiljøet på Høgskulen Stord/Haugesund. Hovudmålet er at barna skal bli kjent med både gamal og ny kultur i vårt nærmiljø, og få styrkja sin identitet til Stord. Kulturstien er i stadig utvikling. Ny postar kjem til, ofte i samband med temaarbeid i barnehagen.

Gjennom arbeid med vårt satsingsområde **FRILUFTSLIV** vert naturen ein god arena for både fysisk utfolding og språkstimulering. Naturen vår er ei utømmelig kjelde for felles undring og samtale. Me opplever insekt, dyr og naturen i endring gjennom årstidene. Dette gjev oss gode høve til å jobba med språket.

Korleis arbeider me med språkstimulering:

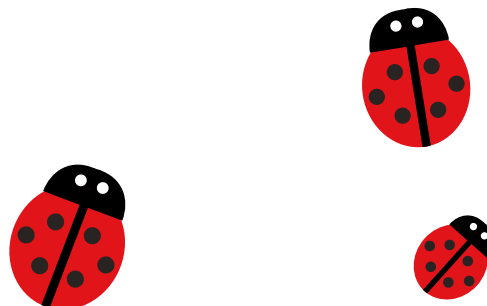
- ✿ Me har stort fokus på song, rim og regler
- ✿ Me les bøker og driv med repetert lesing
- ✿ Me besøker biblioteket der barna får låna bøker
- ✿ Me legg til rette for bruk av bøker, tekst og spel
- ✿ Me brukar Snakkepakken som reiskap og verkemiddel
- ✿ Me set ord på det barnet ser eller opplever
- ✿ Me brukar dialogstøtte for å forsterka språket
- ✿ Me brukar kroppsspråket for å forsterka språket
- ✿ Me har samtalar med utgangspunkt i barna sine erfaringar, interesser, nysgjerrigheit og undring
- ✿ Me deler barna i mindre grupper der språkstimulering gjennom leiken har ein stor plass
- ✿ Me samtalar, har refleksjon og opne spørsmål og undrar oss saman med barna
- ✿ Me lyttar til barna og nyttar verbalspråk så mykje som mogeleg i alle situasjonar
- ✿ Me skaper trygge og gode rammer rundt barna, slik at dei kan kjenna seg trygg til å snakka
- ✿ Me er språklege rollemodellar i alle situasjonar, og lar barna vera språklege rollemodellar for kvarandre
- ✿ Me har som mål at alle barna skal bli lest for, eller fortalt for, kvar dag
- ✿ Me brukar synlege bokstavar og symboljakt i naturen
- ✿ Personalet stimulerer barna til å telja, sortera og lesa. Leikeskriving og å dikte tekstar bidrar til at dei gradvis tileignar seg skriftspråket

Barnehagen bruker Stord kommune sin tiltaksplan for arbeid med minoritetsspråklige barn
Les dokumentet her: [Tiltaksplan for minoritetsspråklig barn](#)

TRADISJONAR I NORDBYGDO FUS – Høgtider og feiringar

- ✿ Haustsuppe/hausttakkefest
- ✿ Karimesse
- ✿ 1.vinterdag
- ✿ Lucia feiring der foreldre/føresette blir invitert
- ✿ Kyrkjevandring
- ✿ Solsnu og nissefest for barna og personalet
- ✿ Lysfest i januar
- ✿ Midtvinter
- ✿ Samefolkets dag
- ✿ Alternativ karneval med temafeiring
- ✿ Barnehagedagen
- ✿ Påskefrukost
- ✿ Vårjamdøgn
- ✿ FUS dagen
- ✿ 17. mai feiring
- ✿ Ryddeveka i mai
- ✿ Sommartur for 5 åringane
- ✿ Sommeravslutning med markering av barna som skal byrja på skulen
- ✿ Museumsbesøk
- ✿ Tur til biblioteket
- ✿ 1.sommardag
- ✿ Gaukmesse

På FUS dagen feirar me *venskap*. Dagen blir avvikla den siste torsdagen i april. Aktiviteten varierer frå år til år og den skal vera enkel å gjennomføra slik at alle barna i barnehagen kan delta. Dagen skal være kulturbyggjande og bidra til at FUS vert meir synleg.

Dei kristne høgtidene blir markert i tråd med kva rammeplan for barnehage seier. Barna skal bli kjent med dei norske høgtidene, historia og tradisjonane rundt dette. Jul og påske er dei mest vanlige å markere.

Me feirar barna sin bursdag. Dette er ein dag der kvart enkelt barn får stå i fokus. Barna får heim bilete frå bursdagsfeiringa. Barnehagen serverer litt ekstra kosemat, som smoothie, frukt eller popcorn.

5. BARNEHAGEN SITT FORMÅL OG INNHOLD

Barnehagen skal anerkjenne og ivareta barndommens egenverdi. Å bidra til at alle barn som går i barnehagen, får ein god barndom prega av trivsel, venskap, og lek, er fundamentalt. Barnehagen er også ei førebuing til aktiv deltaking i samfunnet og bidreg til å leggje grunnlaget for eit godt liv (Rammeplan for barnehagen 2017, s.8).

Dette er ein viktig del av verdigrunnlaget i barnehagen, og noko me arbeider med gjennom omgrepa omsorg, lek, læring og danning.

Gjennom våre satsingsområde har me også fokus på omgrepa som blir omtala i rammeplanen sitt formål og innhald. Dette er omgrep som er noko av fundamentet for vårt arbeid i barnehagen.

Korleis me lukkast med å omsetje desse omgrepa i handling er avhengige av vår relasjonskompetanse. Vår relasjonskompetanse er grunnmuren for å kunne gje *omsorg*, men også for at barn skal *læra* gjennom sin *lek* og for at me skal kunne fremje *danning* i barnehagen. Omgrepa er difor ein del av ein heilskaplig prosess.

Samfunnsmandatet til barnehagen er, i samarbeid og forståing med heimen å vareta barn sitt behov for omsorg og lek, og fremje læring og danning som grunnlag for ei allsidig utvikling (§ 1 Formål Barnehageloven 2017)

OMSORG

Omsorg omhandlar det å kunne bry seg om, og ta vare på eit anna menneske. Omsorg har fleire perspektiv; fysisk, psykisk og etisk. Omsorg er ein sosial relasjon og om å ha forståing for den som har behov for omsorg (L. Askland 2006).

Omsorg kan sjåast i samanheng med vår evne til å skapa tryggleik, og barn sin tryggleik er grunnlaget for vidare utvikling og læring. Det handlar også om vår evne til å visa genuin interesse for barna og deira behov, og respektere, anerkjenne og stadfeste gjennom kommunikasjon og samspel (A. Schjeldrup 2015).

Samspelet mellom vaksne og barn, og i barnegruppa, gjev barn grunnleggjande erfaringar om seg sjølv i forhold til andre menneske. Omsorg er ein viktig del av det uformelle samspelet i barnehagen og gjennom ulike kvardagssituasjonar kan me vere med på å skapa *gode møte* der barna opplever at dei blir sett og høyrte. Vår relasjonskompetanse, og måten me er tilstades på, har stor betydning for korleis me er i dette samspelet.

Ein føresetnad for læring er god omsorg. Difor er også all planlagt læring omsorg. Barnet si sjølvkjensle og meistring er nært knytt til at barnet skal oppleve ein god barndom. Difor er omsorg ein viktig del av det pedagogiske tilbodet barna får i barnehagen.

Omsorg er ein føresetnad for at barna skal vera trygge og trivast, og for at dei skal utvikle empati og nestekjærleik. Barnehagen skal gi barna høve til å utvikle tillit til seg sjølve og andre. I barnehagen skal barna oppleve at dei blir sett, forstått og respekterte og få den hjelpa og støtta dei har behov for. Barnehagane skal aktivt leggje til rette for omsorgsfulle relasjonar mellom barna og personalet, og mellom barna sjølve, som grunnlag for trivsel, glede og meistring. Personalet skal arbeide for eit miljø som ikkje berre gjer barna til mottakarar av omsorg, men som og verdset omsorgshandlingane til barna (Rammeplan for barnehagen 2017, s.19).

Korleis arbeider me med omsorg:

- ✿ Me utviklar vår relasjonskompetanse gjennom kurs (t.d. TIK og CLASS)
- ✿ Me nyttar tid på personalmøte og avdelingsmøte til å reflektera over korleis me omset vår kunnskap til handling
- ✿ Me møter barna på ein hyggeleg måte
- ✿ Me er fysisk og mentalt tilstades i kvardagen for barna, når har behov for eit smil, ein klem, eit fang å sitja på, en hand å halde i, nokon å dela ei oppleving med, nokon å le saman med, hjelp, trøyst, tryggleik, empati, forståing, støtte og oppmuntring
- ✿ Me anerkjenner barn sine kjensler, og hjelper dei til å skilje og setja ord på ulike kjensler
- ✿ Me rettleiar barna i konfliktsituasjonar og hjelper dei med å finna gode løysingar
- ✿ Me gjev barna ros når dei gjer noko positivt og viser omsorg til andre barn

LEIK

Leiken skal ha ein stor plass i barnehagen vår, noko som kjem til uttrykk i både barnehageloven og rammeplanen. Leiken er difor ein viktig del av vårt samfunnsmandat. Det å leggja til rette for, og skapa gode vilkår for ein allsidig leik, er ei viktig oppgåve for oss i barnehagen.

Leiken har ein eigenverdi og barn har ein ibuande trong til å leika. Leiken er frivillig og indremotivert og ein stor del av barn sin kvardag og *væremåte*.

Leiken er ein svært viktig *læringsarena* for barna. Leiken er med på å stimulera ulike sider ved barn si utvikling, både sosialt, språkleg og motorisk. Leiken er også med på å utvikla kreativitet og fantasi og vår evne til å løysa problem. Gjennom leik og utprøving lærer barna mykje om korleis verda fungerer, og dei lærer å forholde seg til andre menneske. Når barn leikar med andre, vil dei få erfaringar med å forhandle, finna løysingar på konflikhtar og lytta til kvarandre. På den måten kan dei skapa venskap, noko som er viktig for at barna skal trivas i barnehagen.

Leiken er alltid i utvikling, endrar seg gjennom barn si utvikling, og kan ha ulike uttrykk som t.d. imitasjonsleik, «på liksom», øvelsesleik, rolleleik, konstruksjonsleik, boltreleik og regelleik.

Korleis arbeider me med leik:

- ✿ Me utviklar vår kompetanse m.a. gjennom fokus på egenledelse i leik (rolleleken)
- ✿ Gjennom arbeid med TIK/CLASS utviklar me vår kompetanse knytt til det å vera tilstades og i gode relasjonar og samspel med barna i deira leik
- ✿ Me observerer barna sin leik og kva dei er opptatt av, og leggje til rette for deira initiativ (barn sin rett til medverknad)
- ✿ Me rettleier barna i leik der det blir konflikhtar og uheldige samspelsmønster
- ✿ Me hjelper barn som strever med å komme inn i leiken
- ✿ Me legg til rette for ulike former for leik som er tilpassa barn sin alder og utvikling
- ✿ Me gir nye impulsar til leiken gjennom opplevingar
- ✿ Me organiserer barna i leikegrupper der dei kan leika uforstyrta i små grupper
- ✿ Me er medvitne på våre eiga rolle i leiken, og kan delta i leiken på barn sine premisser
- ✿ Me organiserer rom, tid og leikemateriale jamleg
- ✿ Me bruker uterom og friluftsliv aktivt for å stimulere og bidra til ein god leik

LÆRING

Læring er ein kontinuerlig prosess og i *barnehagen skal barn oppleve eit stimulerande miljø som støtter opp om lysta til å leike, utforske, lære og meistre* (Rammeplan for barnehagen, s.22).

Læring kan sjåast på som varig endring av haldningar, ferdigheiter og kunnskap, og byggjer på erfaringar. Endringane kjem til uttrykk i barn sine handlingsmogelegheitar og åtferd, og i deira forståing av seg sjølv og det sosiale og fysiske miljøet. Målet med ein læringsprosess er å skapa fleksibilitet hos barna, gje dei eit ynskje om å lære og fremja barna si evne til å endra seg gjennom nye erfaringar. Læringa skal sørge for at barnet får det som trengs for

å søkje ny læring, og at dei ser på læring som noko nyttig og positivt. Det handlar om å gje barna motivasjon for eiga læring, knytt til at barna får utvikla eit sjølvbilde som gjev læring og endring til eit positivt ideal (L. Askland 2006).

Læring skjer både i uformelle kvardagssituasjonar i samspel med andre, og i tilrettelagte og planlagde aktivitetar. Vår evne til å vera i samspel og relasjon med barna, er en viktig faktor for å kunne støtte barn si utvikling og læring i alle situasjonar og utviklingsområde. Tryggleik gjennom omsorg, og eit godt tilrettelagt leikemiljø er ein føresetnad for ein god læringsarena.

Barnehagen skal introdusere nye situasjonar, tema, fenomen, materiale og reiskaper som bidreg til meningsfull samhandling. Nysgjerrigheit, kreativitet og vitelyst skal anerkjennast, stimulerast og leggjast til grunn for læringsprosessane. Barna skal få undersøkje, oppdage og forstå samanhengar, utvide perspektiv og få ny innsikt. Barna skal få bruke heile kroppen og alle sansane i læringsprosessane sine. Barnehagen skal bidra til læringsfellesskap der barna skal få bidra til eiga og andre si læring. (Rammeplan for barnehagen 2017, s 22).

Korleis arbeider me med læring:

- ✿ Me arbeider med eit inkluderande fellesskap gjennom våre satsingsområde, og legg til rette for at barn kan bidra i eiga og andre si læring
- ✿ Me har fokus på læring og meistring gjennom vårt satsingsområde friluftsliv
- ✿ Me er med på å utvikla barn sitt språk
- ✿ Me gjev barna kunnskap, erfaring og ferdigheiter gjennom fagområda og har utarbeida ein progresjonsplan for dette.
- ✿ Me tar utgangspunkt i barna sine interesser, nysgjerrigheit og behov, og tar dette med i vår planlegging av aktivitetar og læringssituasjonar
- ✿ Arbeid med domener og dimensjonar i TIK/Class

DANNING

Danning er eit nokså nytt omgrep i vårt barnehagemandat og har erstatta omgrepet oppseding. Både oppseding og danning handlar om forholdet mellom barn og vaksne, og den vaksne si oppgåve er å støtta barnet i ein søken mot autonomi (sjølvstende) og ansvarskjensle. Oppseding har ofte hatt som eit hovudmål å påverke mot bestemte mål, og overføring av verdier og holdningar, og barn blir gjerne sett på som passive mottakar av andre sin kunnskap og haldningar (K.Pape 2013).

Danning inneber derimot at barnet vert bevisstgjort ved å reflektera over erfaringar (Olsholt og Schjeldrup 2013). Små barn utviklar evne til refleksjon først og fremst gjennom utforsking og leikande samspel med andre. Gjennom utforsking, leik, samtale og samhandling skapar dei mening i sine erfaringar, undersøker ulike perspektiv, utfordrar og formulerer eigne synspunkt. Gjennom gode dannelsingsprosessar forstår barn seg sjølv, andre og vår felles

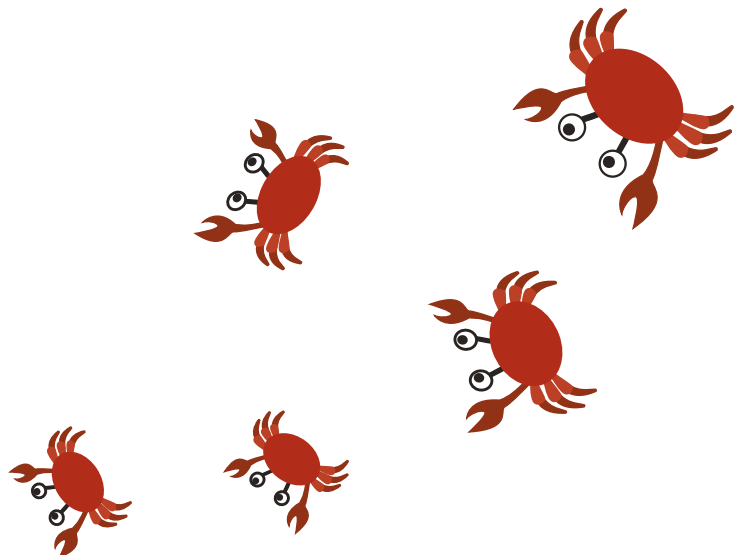
verd, slik at dei sjølv kan velje korleis dei vil tenkje, handle og vera. Danning handlar om å bli seg sjølv som menneske (K.Pape 2013).

Danning skjer altså når me handlar i eit fellesskap med andre. Det å handle i eit fellesskap inneber å *bidra til å leggje grunnlaget for modig, sjølvstendig og ansvarleg deltaking i demokratiske fellesskap. Barnehagen skal fremje samhald og solidaritet samtidig som individuelle uttrykk og handlingar skal verdsetjast og følgjast opp. Barnehagen skal bidra til at barna kan få felles verdiar og normer som er viktige for fellesskapet* (Rammeplan for barnehagen 2017, s. 21).

Det er viktig å la barna vera med å ta ei avgjerd og medverknad er sentralt. Barn må få hjelp til å uttrykkje si meining, og oppleve at deira synspunkt er viktig og blir tatt omsyn til.

Korleis arbeider me med danning

- ✿ Me møter barn sine spørsmål og undring på ein etisk forsvarleg måte
- ✿ Barn får oppleve reell medverknad
- ✿ Alle barn har krav på å bli møtt som den dei er
- ✿ Me observerer og anerkjenner, og følgjer opp barn sitt perspektiv og meiningar
- ✿ Me rettleiar barna til utvikle respekt og forståing for det som er annleis
- ✿ Me utfordrar barn si tenking gjennom samtalar i barnegruppa

BARNET
FØRST!

PROGRESJONSPLAN FOR OMSORG, LEK, LÆRING OG DANNING

Omsorg (1-3 år)	Lek (omsorg 1-3 år)	Læring (1-3 år)	Danning (1-3 år)
Vi dekker primærbehov som hvile, tørst, sult o.l. hos hvert barn og tar hensyn til barns individuelle behov i situasjoner der vi ser at det er nødvendig Vi er på golvet! Vi er en "trygg base og ladestasjon for barna Vi bruker "trygghetssirkelen" som verktøy Vi er tilstedeværende og tilgjengelige for barna i alle situasjoner gjennom dagen Vi bekrefter og anerkjenner barna Isamspill både verbal og fysisk (sitte på fanget, holde i hånden, øyekontakt) Vi oppmuntrer og roser barna Vi observerer, reflekterer og prøver å tolke barna sine behov Vi viser respekt for alle barna sine følelser. Det er lov å vera sint, lei seg, glad og redd. Vi hjelper barna å sette ord på de ulike følelsene	Vi er på golvet og er deltar I barna sin lek på deres premisser Vi er aktive samspillspartnere i barna sin lek, vi stimulerer til ny lek og oppmuntrer, roser og veileder Vi bruker vår kunnskap, kompetanse og observasjon om barns lek og utvikling og legger til rette tid, rom og lekematerielle med dette som utgangspunkt Vi har fokus på «toddlerleken» Vi bruker naturen i nærområde som lekeplass og til utforskning!	I legger til rette for at barn får utforske og lære I samspill med andre barn f.eks. smågrupper der barna kan leke sammen (leke-kompetanse og sosialkompetanse) Vi bruker hverdags situasjoner som arena for læring og mestring f.eks. påklledning, rydde av bordet, vaske hendene (selvstendighet). Vi gir veiledning og oppmuntring Vi har fokus på språk og bruker bøker, rim, regler og sang som som del av språklæringen Vi legger til rette for sanseopplevelser Vi er åpne for barns undring og spørsmål Vi er bevisst vår rolle som "støttende stillas" i alle læringssituasjoner Vi bruker «steg for seg» Vi bruker naturen som en viktig læringsarena!	Vi gir barna en opplevelse av at de er betydningsfulle og at deres behov og mening er viktig, vi ser og hører barna. Vi bekrefter og anerkjenner Vi viser respekt for alle barna sine følelser. Det er lov å vera sint, lei seg, glad og redd. Vi hjelper barna å sette ord på de ulike følelsene Vi veileder og gir barna erfaring med å bruke språk og ord I stedet for å gråte, bite eller slå og veileder i konfliktsituasjoner Vi er oppmerksomme på barns positive og gode handlinger og gir ros Vi over på å lytte til hverandre I f.eks. bordsituasjonen eller samlingsstund og "løfter" enkelt barnets stemme I gruppen Vi snakker om hvordan vi skal være med hverandre og over på det I praksis f.eks.. vente på tur, dele leker, hjelpe hverandre
Omsorg (3-6 år)	Lek (3-6 år)	Læring (3-6 år)	Danning (3-6 år)
Vi har faste, trygge voksne rundt barna Vi har voksne som er tilstedeværende for barn, møter dem og tar de på alvor Viser empati og varme og er der for å gi trøst om det er behov Vi lytter til barna og er en god samtalepartner Vi gir barna rett til medvirkning, men og erfaring med å utsette egne behov og ønsker vi er bevisste rollemodeller og erause med å gi ros til hverandre Vi snakker med barna om at det er viktig å bry seg om andre og vise empati Snakk om det å ha venner og vennskap Bruke humor og glede i møte med hverandre	De voksne bruker sin kunnskap og kompetanse om lek, f.eks. egenledeles i lek og læring og legger til rette for godt sosialt samspill i leken Vi deler barna i mindre grupper og finner materiell og utstyr barna trenger i leken Vi observerer barna sin lek og interesser og tar hensyn til dette når vi utformer lekemiljø Vi setter av tid og rom for leken, både tilrettelagt lek, regellek, frilek og boltrelek Vi voksne er deltakende i leken både på barna sine premisser, men også for å gi nye impulser til leken Vi hjelper barn som ikke komme inn i leken Vi snakker med barna om orden og rydding Vi bruker naturen som en viktig lekearena!	Vi deler barn i smågrupper der vi har planlagte aktiviteter, les bøker (språksprell og språkløype), spill, kreativitet, samtaler Vi bruker fagområdene i rammeplanen som utgangspunkt for læringssituasjoner f.eks. antall, rom, form og begrep Vi gir barna utfordringer der de kan oppleve mestring f.eks. Utfordringer ute i nature (klatering, bekkvandring) Vi gir barna erfaringer og mulighet til å stå frem i en gruppe og f.eks. fortelle Vi legger til rette for læring i rutinesituasjoner f.eks. garderoben, måltid (selvstendighet, klare selv) Vi voksne er bevisst vår rolle som «støttende stillas» i alle læringssituasjoner, vi veileder, oppmuntrer, roser Vi bruker naturen som en viktig lekearena!	Ta barna på alvor, ha respekt og lytta til dei Vi legg til rette for samtaler med barna, filosoferinger og verdipørsmål barn/barn og barn/ voksne både gjennom dagen i ulike situasjoner/ aktiviteter og i planlagte samtalegrupper Vi gir barna erfaringer i å lytte til andre og at vi skal bruke språket i konfliktsituasjoner (gi barna veiledning) Vi snakker med barna om hvordan vi kan/skal oppføre oss i sosial situasjoner sammen med andre Vi har fokus på vennskap og inkludering og snakker med barna om hva som i dette Vi gir barna erfaringer med å utsette egne behov, vente på tur Vi snakker med barna om hvordan vi kan finne gode løsninger som er ti beste for hele barnegruppen Vi har fokus på natur og lærer om naturvern og vårt ansvar for naturen!

VENSKAP OG FELLESSKAP

Sosial kompetanse er ein føresetnad for å fungere godt saman med andre, og omfattar ferdigheiter, kunnskap og haldningar som blir utvikla gjennom sosialt samspel. I barnehagen skal alle barn kunne erfare å vere viktige for fellesskapet og vere i positivt samspel med barn og vaksne. Barnehagen skal aktivt leggje til rette for utvikling av venskap og sosialt fellesskap. Sjølvkjensla til barnet skal støttast, samstundes som dei skal få hjelp til å meistre balansen mellom å dekke egne behov og det å ta omsyn til andre sine behov (Rammeplan for barnehagen 2017, s.22).

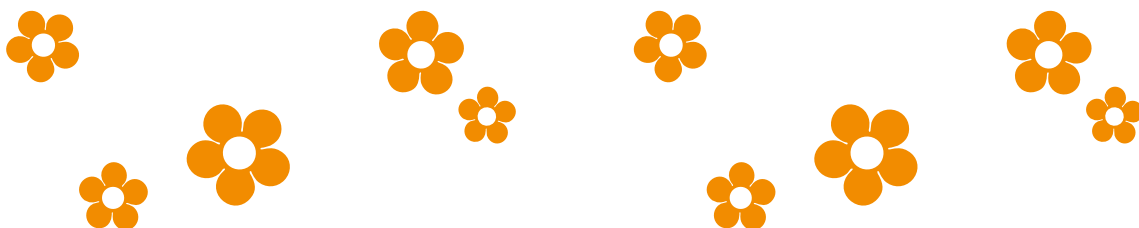
Arbeid med venskap og fellesskap er noko me arbeider aktivt med gjennom våre satsingsområder.

KOMMUNIKASJON OG SPRÅK

Barnehagen skal vere bevisst på at kommunikasjon og språk påverkar og vert påverka av alle sider av barnet si utvikling. Gjennom dialog og samspel skal barna støttast i å kommunisere, medverke, lytte, forstå, og skape mening (Rammeplan for barnehagen 2017, s.23)

Språket er viktig for å kunne delta i fellesskapet og utvikle sosial kompetanse. Barn lærer språk gjennom samspel med andre, og *leiken* har ei viktig rolle i denne utviklinga.

Me arbeider med språk og språkutvikling gjennom heile barnehagekvardagen, både i formelle og uformelle situasjonar. Me har samtalar med barn under måltida, i samlingsstund og i rutinesituasjonar. Me bruker rim og regler, og har eit ekstra fokus på bøker og det å lesa for barna kvar dag.

6. BARN SIN RETT TIL Å MEDVERKE

Barn i barnehagen har rett til å gje uttrykk for sitt syn på barnehagen si daglege verksemd. Barn skal jamleg få mogelegheit til aktiv deltaking i planlegging og vurdering av barnehagen si verksemd.

Barnehagen skal vere bevisst på dei ulike uttrykksformene til barna og leggje til rette for medverknad på måtar som er tilpassa alderen, erfaringane, dei individuelle føresetnadane og behova til barna. Også dei yngste barna og barn som kommuniserer på andre måtar enn gjennom tale, har rett til å gi uttrykk for kva dei synest om sine eigen vilkår. Barnehagen må observere og følgje opp dei ulike uttrykka og behova til barna. Ein skal vektleggje synspunkta til barna i samsvar med alder og modenskap. Barn skal ikkje få meir ansvar enn dei er rusta til. (Rammeplan for barnehagen 2017, s.27).

Medverknad er ikkje det same som å bestemma. Barnet vil etter kvart læra å forstå skilnaden på det å bli høyrte og lytta til og får lov til å vere med å påverke, og det å få bestemme alt sjølv

De som alltid lar barna få gjøre som de vil, har fullstendig misforstått begrepet frihet. Det er direkte feigt å si til sine barn: Gjør som dere vil (Astrid Lindgren).

Slik arbeider me med barna sin rett til medverknad:

- ✿ Me har fleksible planar og dagsrytme
- ✿ Gjev rom for frileik og lar barna ta eigen val
- ✿ Me observerer barna og legg til rette for leik og aktivitet, med utgangspunkt i det me ser barna har behov for og er opptekne av
- ✿ Dei vaksne lyttar til barna, og skaper tid og rom for gode samtalar barn-vaksne
- ✿ Dei vaksne er lydhøyre for kva barna ynskjer, og kva dei er interessert i. Planar og aktivitetar blir delvis styrt av dette
- ✿ Me har barnesamtalar
- ✿ Me tar barna med på planlegging av arbeid med tema og prosjekt
- ✿ Barna får velje når det er føremålstenleg for barnet
- ✿ Barna blir møtt med grunnleggjande respekt og anerkjenning

7. BARNEHAGEN SITT VERDIGRUNNLAG

DEMOKRATI

Meir mangfald og individualisering gir behov for demokratiforståing, respekt for ulikskapar og positive haldningar til å leve saman i fellesskap. Gjennom å delta i barnehagefellesskapet skal barna få sjansen til å utvikle forståing for samfunnet og den verda dei er ein del av. Barnehagen skal fremje demokrati og vere eit inkluderande fellesskap der alle får høve til å ytre seg, bli høyrde (Rammeplan for barnehagen 2017, s.8).

Det å arbeida med demokrati og utvikle ei forståing for dette, har nær samanheng med barna sin rett til medverknad og dannelsingsprosessen. Det å medverke er ikkje det same som å bestemme. I Nordbygdo FUS barnehage gjev me barna ei oppleving og anerkjenning av å bli høyrte og at alle si meining har verdi for ei avgjerd. Me må også gje barna erfaringar med at ikkje alle kan bli høyrte kvar gong, men at me saman må finne gode løysningar som fellesskapet kan ha glede av.

Me arbeider med demokrati gjennom:

- ✿ Lytta og sjå barna sine behov
- ✿ Bruka demokratiske prosessar t.d. avstemming
- ✿ Rettleia barna så dei får øva seg på å grunngje tankar og meiningar
- ✿ Rettleia barna så dei forstår deira verdi som deltakar i ei gruppe
- ✿ Inkludere barna og la dei medverke
- ✿ Gje barna ei forståing av at demokrati betyr at ikkje alle kan få gjennomslag for sine ynskjer og behov, men at ein kan finna gode løysingar som fellesskapet kan ha glede av

MANGFALD OG GJENSIDIG RESPEKT

Barnehagen skal fremje respekt for menneskeverdet ved å synleggjere, verdsetje og fremje mangfald og gjensidig respekt. Barna skal få oppleve at det finnes mange måtar å tenkje, handle og leve på. Samstundes skal barnehagen gi felles erfaringar og synleggjere verdien av fellesskap. Barnehagen skal vise korleis alle kan lære av kvarandre, og fremje nysgjerrigheit og undring over likskaper og forskjellar. Barnehagen skal bidra til at alle barn føler at dei blir sett og anerkjent for den dei er, og synleggjere den enkelte sin plass og verdi i fellesskapet (Rammeplan for barnehagen 2017, s.9).

I vår barnehage er me medvitne på at alle menneske er forskjellige og at forskjellar er positivt. Barnehagen legg til rette for ulike religionar og alle skal bli møtt med respekt hos personalet. Me ser på mangfald som ein resurs der barn vert anerkjent for den dei er og ikkje for det dei gjer.

Barna får møta tilsette av begge kjønn og frå ulike delar deler av verda. I Nordbygdo FUS barnehage har me bevisst tilsett menneske med ulike bakgrunn og med forskjellig alder. Barn vil oppleve i praksis at menneske av forskjellig etnisk opphav, og med forskjellig bakgrunn og utsjånad er likeverdige og at me har like stor respekt for alle uansett bakgrunn.

LIKEVERD OG LIKESTILLING

Likestilling handlar også om likeverd. Likestilling og likeverd skal liggja til grunn for all læring og pedagogisk verksemd i barnehagen.

Dei vaksne i barnehage viser respekt og gode haldningar til alle, uavhengig av kjønn, funksjonsevne, seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk, etnisitet, kultur, sosial status, språk, religion og livssyn. Me oppmuntrar barna til å delta på alle slags aktivitetar, samstundes som me skal respektera at barn har ulike preferansar når det kjem til lek og aktivitet.

Likestilling i barnehagen handlar ikkje om at alle skal vera like, men at alle skal ha like mogelegheiter. Like mogelegheiter til å delta i alle aktivitetane i barnehagen, og like mogelegheiter til læring gjennom lek. Dette gjeld også våre haldningar til gutar og jenter, og deira mogelegheit til å delta i alle aktivitetar. Det er difor viktig at me som vaksne er bevisst vår rolle og at me *reflektere over eigne haldningar for best mogleg kunne formidle og fremje likeverd og likestilling* (Rammeplan for barnehagen 2017, s.10).

Etiske problemstillingar i forhold til våre haldningar og handlingar blir jamleg diskutert, og løfta frem, i personalmøte og på kurs.

BÆREKRAFTIG UTVIKLING

Barna skal lære å ta vare på seg sjølve, kvarandre og naturen. Bærekraftig utvikling omfattar natur, økonomi, og sosiale forhold og er ein føresetnad for å ta vare på livet på jorda slik me kjenner den. Barnehagen har difor ei viktig oppgåve i å fremje verdiar, haldningar og praksis for meir bærekraftige samfunn. Bærekraftig utvikling handlar om at menneske som lever i dag, får dekt dei grunnleggjande behova sine utan å øydeleggje framtidige generasjonar sin sjanse til å få dekt sine behov. Det handlar om å tenkje og handle lokalt, nasjonalt og globalt. Barnehagen skal bidra til at barna kan forstå at handlingar i dag har konsekvensar for framtida. Barnehagen skal leggje grunnlaget for barna si evne til å tenkje kritisk, handle etisk og vise solidaritet. Barna skal få erfaringar med å gi omsorg og ta vare på omgivnadane og naturen. Barna skal få naturopplevingar og bli kjende med mangfaldet i naturen, og barnehagen skal bidra til at barna opplever tilhøyrsløse til naturen (Rammeplan for barnehagen 2017, s.10).

Bærekraftig utvikling er noko me set i samanheng med vårt satsingsområde **FRILUFTSLIV**
Me er opptatt av å gje barna gode holdningar gjennom:

- ✿ Me vaksne bevisstgjer barna på korleis me saman kan påverke miljøet gjennom å sortere søppel. Kvar avdeling sorterer det dagleg søppelet under forskjellige kategoriar
- ✿ Barna får vera med på den kommunale avfallsstasjonen for å sortere søppel me ikkje kan kaste i hushaldssavfall
- ✿ Læra å ikkje kasta mat
- ✿ Ha fokus på gjenbruk, og at me vaksne er gode rollemodellar for å ta vare på leiker, bøker og utstyr
- ✿ Barna får læra gjennom erfaringar i naturen. Kunnskap om dyr og vekstar og deira gjensidige avhengighet og betydninga for matproduksjon
- ✿ Barna får ei begynnande innføring i samanhengen mellom menneske, naturen og bærekraftig utvikling
- ✿ Barna får kjennskap til kva naturen kan gje oss til å eta og laga.
- ✿ Me samlar naturmateriale til aktivitetar og matlaging
- ✿ Me er med på å halda miljøet reint og ryddig rundt oss ved å plukka søppel når me er ute på tur
- ✿ Me gir lite informasjon og dokumenter i papirform, men nyttar MyKid og e-post

Dei eldste barna i barnehagen får i oppgåve å vera MILJØAGENTAR. Miljøagentane er barna sin miljøvernsorganisasjon. Dei jobbar for å gje barna trua på seg sjølv, framtida og at det nyttar å gjera noko. Heile barnehagen er årleg med i ein ryddeaksjon, der me ryddar i og rundt barnehagen.

LIVSMESTRING OG HELSE

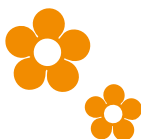
Barnehagen skal ha ein helsefremjande og førebyggjande funksjon og bidra til å jamne ut sosiale forskjellar. Barna si fysiske og psykiske helse skal fremjast i barnehagen. Barnehagen skal bidra til at barn trivst og opplever livsglede, meistring og ei kjensle av eigenverdi, og han skal førebyggje krenkingar og mobbing. Om et barn opplever å bli krenkt eller mobba, må barnehagen handtere det, stoppe det og følgje opp (Rammeplan for barnehagen 2017, s.11).

Barnehagen skal vera ein trygg og utfordrande stad der barna kan få prøva ut ulike sider ved samspel, fellesskap og venskap. Dei skal få støtte i å meistre motgang, handtere utfordringar og bli kjend med eigne og andre sine grenser. Dei skal få mogelegheit til ro, kvile og avslapping i kvardagen.

Dei vaksne skal «framsnakke» alle barn. Gjennom aktiv deltaking og å vera tilstades i leik og kvardagsaktivitetar, skal det gje rettleiing og støtte dei som treng det for å meistre livet. Me nyttar observasjon som grunnlag for å få eit heilskapleg bilde av barna og deira utvikling, i nært samarbeid med foreldre/føresette.

Livsmestring og helse må og sjåast i samanheng med sosial kompetanse, inkludering og å byggje venskap (sjå kap. 3 og 4)

Me kan og sjå dette i samanheng med vårt fokus på **FRILUFTSLIV**, der me legg grunnlag for at barna har lyst å vera ute i naturen, og får oppleva gleda av dette. Alle barn skal vera ute i løpet av dagen og oppleva naturen, friluftsliv, samt vera med på tur i skogen. Barn som er ute i skogen er naturleg fysisk aktive i leiken. Ved at barna er ute i naturen vert den fysiske og psykiske helsa stimulert. Opplevinga av natur gjev også ei veksling mellom inntrykk, ro og kvile.

SAMAN GJEV ME
BARNDOMMEN VERDI – LEIK.
GLEDE. KVAR DAGSMAGI OG
VENEGARANTI!

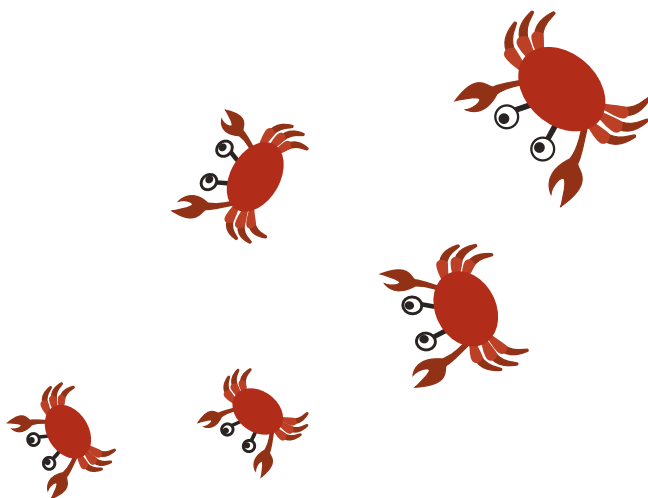
8. FAGOMRÅDA

Barnehagen sine fagområde gjenspeglar områda som har interesse og eigenverdi for barn i barnehagealder. Gjennom arbeid med fagområda skal me bidra til å fremja trivsel, allsidig utvikling og helse. Fagområda er viktige, og er ein gjennomgåande del av barnehagen sitt innhald. Barna sin leik dannar eit viktig grunnlag for vårt arbeid med fagområda. Me tar utgangspunkt i barna sitt engasjement, og deira bidrag, slik at arbeidet med fagområda kan opplevast som meningsfullt og morosamt i barn sin kvardag. Gjennom å ta utgangspunkt i barn sine interesser vil me også kunne ta omsyn til deira rett til medverknad.

Barnehagen har utarbeida ein eigen progresjonsplan for arbeid med fagområda. Progresjonsplanen skal sikra at barna får eit tilbod som er tilpassa alder og funksjonsnivå. Planen beskriv kva som er forventa på dei ulike alderstrinna, og kva for aktivitetar me vektlegg. Me dokumenterer vårt arbeid med fagområda via jamlege pedagogiske informasjonsskriv og på MyKid.

DEI SJU FAGOMRÅDA ER:

- ✿ KOMMUNIKASJON, SPRÅK OG TEKST
- ✿ KROPP, RØRSLE, MAT OG HELSE
- ✿ KUNST, KULTUR OG KREATIVITET
- ✿ NATUR, MILJØ OG TEKNOLOGI
- ✿ ETIKK, RELIGION OG FILOSOFI
- ✿ NÆRMILJØ OG SAMFUNN
- ✿ MENGD, ROM OG FORM

PROGRESJONSPLAN -KROPP, RØRSLE, MAT OG HELSE

Mål for alle aldersgrupper	1-2 ÅR	2-4 ÅR	4-6 ÅR	Forslag til aktiviteter
MÅLTID - KOSTHOLD	Barna skal få økt kunnskap om sunt kosthold ; i samarbeid med foreldre barna skal gis gode holdninger rundt måltid, ro, tid og hygge skal prege måltidet. Støtte, veilede og gi positive tilbakemeldinger. Tilby et attraktivt bord med variert kost – SMART MAT	Positive måltid, der barna deltar aktivt. Fokus på sunn og god mat. Prøve og spise / drikk selv. Holdt koppen selv bli introdusert for å bruke glass/ kopp uten tut og lokk . Beherske skje/gaffel og kniv etter hvert. Få prøve å smøre selv. Prøve å smake på alt. Få mulighet til å velge pålegg selv. Bli oppfordret til å spise opp før nytt på fatet. Prøve å spise skorpe Øve seg på å takke for maten. Vi øver på å rydde fat + kopp etter måltid å utvikle ord og begrep.	Være med å lage mat og dekke bordet. Sende / spørre etter mat Prøve å smøre selv Spise skorpen. Ikke sleike på kniven. Ikke ta for mye / mestre mengde pålegg. Spise opp det man har forsynt seg med. Og tygge ut av munnen før en tar mer. Øve å skjenke melk, bruke tuber o.l Sitte i ro ved bordet Prøve å holde en samtale. Ikke snakke med mat i munnen. Ryddet etter seg. Tørre å smake på ny og ukjent mat. Kjenne til elementene av sunn og god mat	Hjelp de mindre. Smøre matpakke selv Selvstendig ved måltidene. Kjenne til elementene av sunn og god mat - SMART MAT Delta ved matlaging og dekking til måltid Snakke om virus/bakterier
Voksenrollen tiltak/aktivitet for å få progresjon	Gode rammer ved måltid. Viktig å ha et fullstendig dekket bord før man setter seg. Starte måltidet med bordvers. De voksne sitter ned og har samtalen med barna i fokus. Vi spiser sammen, voksne som sitter å spiser sammen med barna, sender maten til hverandre, prate sammen. Prøv å gå minst mulig fra bordet. Godta en innkjøringfase der barna springer av stolen. Vi voksne oppfordrer barna til å sitte på stolen og vise at vi krever/forventer det under måltidet. Tenk bordplassering. Alle smaker på maten, men dersom de ikke vil ha etter å ha smakt , så er det greit. Vi har fokus på at maten er god – ikke på de som ikke liker den. La barna få prøve selv, dele opp. tåle søl/gris Tilby variert kost på bordet. Dele opp brødskriva i mindre biter La barna få skorpa og prøve å spise den, del opp skorpa i små biter, øke etter hvert med oppmuntrende ord og positivitet. Dekke på med glass/kopper godta at det blir litt "søl" når barnet skal lære å drikke av glass. Vise og hjelpe barna hvordan de drikker av glass – holde i sammen med barnet. By fram pålegg- spør barnet om de vil ha for eksempel agurk, og varier det du tilbyr. Barna ser at andre spiser annen mat, og får lyst til å prøve selv. Ikke legg så mye mat på fatet til barna av gangen. Barnet får ikke ny mat før de har spist opp det som er på fatet: "Jeg ser at du vil ha ny skive, men...." De voksne sier "tak for maten", og oppmuntrer barna til å gjøre det / sier det sammen med barna. Event. synge ett felles bordvers til avslutning. Viktig at vi ser hvert enkelt barn og gir utfordringer/ veiledning ut fra deres forutsetninger.			

PROGRESJONSPLAN -KROPP, RØRSLE, MAT OG HELSE

Mål for alle aldersgrupper	12 ÅR	2-4 ÅR	4-6 ÅR	Forslag til aktiviteter
HYGIENE	Håndvask / vaske ansikt, ikke gå med matrester i fjeset. Lære om hygiene jfr. rammeplan (gode / onde bakterier, viktighet av såpe) Tillegne seg kunnskap / positive holdninger til god hygiene jfr rammeplan. Samarbeid med foreldre, informere om bleier, uttissing osv. Følge opp, få inn gode rutiner, være tilgjengelig gi konkrete beskjeder Bruke hansker.	Stellesituasjoner/på- og avkleddning med fokus på deltakelse fra barna, og voksne som har fokus på tilstedeværelse og at barna klarer mye selv Vaske munn og fingre med hjelp av voksen, og etter hvert klarer mer selv Få ny bleie minimum 2 gang pr. dag Smokker kokes ved behov	Potte- og do trening Gode rutiner med handvask og egen hygiene. Holde for munnen ved hosting og nysing. Hente seg papir ved snørr, øve seg å tørke seg selv	Selvstendig ved toalettbesøk. 5 åringen skal kunne tørke seg selv før de slutter i barnehagen. De store barna skal hjelpe de mindre barna.
Voksenrollen tiltak/aktivitet for å få progresjon	Gode rutiner på stellerom med begynnende læring hvor barna ut fra hva de kan klare, deltar i stellet. Skal være voksne med når flere barn vasker seg samtidig. Hjelpe barna med bretteing av skjorte slik at de ikke blir våte. Være nøye på å tørke bort snørr, oppfordre barna til å hente papir for å tørke vekk snørr. Skrive opp ved bleieskift og do-gåing på de minste, og ved behov. Følge opp rutiner, og bruke tilpasset utstyr. Oppmuntre til å holde for munnen ved hosting Klar og tydelig på bordskikk (jfr. prosessplan for måltid) Minne barnet på at de ikke skal sleike på kniv/ha hendene i nesa osv. Barna må få beskjed om å vaske hender etter at de har hatt hender i nesa/munn Minne barna på om at de må på do.			

PROGRESJONSPLAN -KROPP, RØRSLE, MAT OG HELSE				
Mål for alle aldersgrupper	1-2 ÅR	2-4 ÅR	4-6 ÅR	Forslag til aktiviteter
PÅKLEDNING	Alt man kan gjøre selv skal man gjøre selv. Barna kan hjelpe hverandre og lære av hverandre. Bruke tid, gi rom for mestring. Tenke organisering av grupper. Den voksne veileder og hjelper der det er behov. Oppmuntre og gi anerkjennelse når barnet mestrer. Bevisst hva vi sier – benevnning. Deltagende og observerende Passe på når barna går ut at klærne sitter der de skal. Involvere og inspirere foreldre til samarbeid.	Finne plassen sin Den voksne benevner kropp og klær i situasjonen. Får lov til å holde på å prøve der det er rom Hente/ sette på plass sko, legge lue i hylla osv Begynne å prøve selv . Trekke ned glidelås prøve å ta av genser, bukse og lignende. Prøve å ta på ullbukser, regnbukser, dress osv.	Barna klarer mer ved av- og påkledning Individuelt hva de mestrer. Forventer at barnet viser interesse for å kle på seg selv. Kunne å kle på seg selv med oppmuntring av voksen. Prøve å ta på seg alle klærne selv (ullklær o.l) . Mestre å ta på dress og regntøy på føttene, få hjelp til armene og hjelp til knytting, og vottter/strikk over sko. Ta vare på klærne sine og legge dem på plass, evt. foran hylla. Hjelpe hverandre. Lære å vente på tur.	Selvstendig ved toalettbesøk. 5 åringen skal kunne tørke seg selv før de slutter i barnehagen. De store barna skal hjelpe de mindre barna.
Voksenrollen tiltak/aktivitet for å få progresjon	Snakk med barna: " skal vi se, hvor er plassen din da" osv. Alltid benevne det vi gjør . Finne fram klær – legg dem på gulvet ikke for mange barn i garderoben Begynne i rett tid. For å stimulere kan vi henvise til tidligere mestring: "jeg vet jo at du klarer – du fikk det jo til da.." Øve på det samme hjemme som i barnehage Gi mestringsoppgaver- for eksempel "i dag skal vi ta på bukse" . Bruke større barn som rollemodeller. Bruk av humor. Bevisstgjøring på klær i forhold til været. Samarbeid med foreldrene om å holde det ryddig i hyllene – legge frem klær som skal være der . Snakk med barna konkret om hvilke klær vi skal ha på i dag Med de eldste barna: spørre barna hva slags klær de tror de trenger – få de til å tenke, se sammenheng selv . Aktive og bevisste voksne som ser enkeltbarnets potensiale, og stimulerer til videre målnåing. Samarbeide med foreldre – kommunikasjon - si fra hvis klær er for store-små, ødelagte osv.			

PROGRESJONSPLAN -KROPP, RØRSLE, MAT OG HELSE				
Mål for alle aldersgrupper	1-2 ÅR	2-4 ÅR	4-6 ÅR	Forslag til aktiviteter
KROPPS BEHERSKELSE FYSISK AKTIVITET	Få utfordringer i hverdagen. Utfoldelse innen ansvarlige grenser. Få et sunt og positivt forhold til egen kropp. All fysisk aktivitet må tilpasses alder og nivå. Være positive og aktive, oppfordre til mestring og selvstendighet. Være tilstede med barna.	Krabbe og gå. Gå på korte turer. Veksle mellom vogn og gå selv. Øve seg å gå i ulendt terreng, skog. Reise seg selv når de faller . Leke med gjenstander, trille ball og øve seg på klatre opp og ned. Prøve å klatre opp og sette seg på tripp-trapp-stol, andre stoler. Legge til rette det fysiske miljøet slik at det blir god plass til «tumlelek»	Springe ,sykle, danse, ake, klatre, hoppe på et bein, gå selv på turer, øve seg på å gå i ulendt terreng, mestre å rulle, hoppe opp med samlede føtter, kaste ball ,øve opp balansen, klare å sitte litt i ro, ved samling og andre aktiviteter. Øve på å tegne, male, lime, klippe med saks ,perle og lignende for å bedre finmotorikk	Balansere, sykle, hoppe på ett bein ,hoppe tau, klatre i trær og i klatresele, utvikle pinsettgrep , oppmuntre barna til å tegne mer detaljerte tegninger – mer utviklet finmotorikk Veve, lage dusker, klippe, fingerheklning, sy o.l kan være finmotoriske aktiviteter. Koordinere bevegelser være modig – utfordre seg selv. Sparke fotball , øve på å sykle uten støttehjul, gå på ski og skøyter. Innøvd pinsettgrep. Øve seg på å skrive navnet sitt. Gå lengre turer , og toppturer. Ute i all slags vær.
Voksenrollen tiltak/aktivitet for å få progresjon	Legge noe foran dem som motiverer å krabbe. Legge til rette for hinderløype Gå mye på tur. La barna leke inne og. Om vinteren legger vi til rette for mer innelek, enn vår, sommer og høst. Sørge for at barna får tilgang på sykkel til sin aldersgruppe. Tilby aktivitetene, utstyr er tilgjengelig og synlig. Aktive voksne.			
FORSTÅELSE OG RESPEKT FOR EGEN OG ANDRES KROPP. SETTE GRENSE FOR EGEN KROPP	Lære dem å si nei når de opplever noe de ikke vil. Lære å hjelpe andre / si fra til voksne. Vi voksne sette ord på barnas følelser. De voksne tar hensyn til barnets behov for kontakt og nærhet . Ta hensyn til hva barnet vil. Respektere barnas intimsone. Barna får velge den voksne den vil ha, samtidig som de voksne jobber aktivt for at alle barna er trygge på de voksne på avdelingen, og voksne på resten av huset.	Skal vise følelser. Lære å si nei. Lære at de ikke skal bite og slå. Begynne å sette ord på egne følelser .	Starte å tolke andres signaler . Begynne å få forståelse for andres kroppspråk. Lære seg hvordan de forholder seg til kroppen sin (selvstendighet). Dogging – lære seg respekt for andre som er på do. Ikke erte med navn, kallenavn, skremme hverandre verbalt eller fysisk.	Si nei, når det er nok på en passende måte. Kunne si fra, sette grenser for seg selv på en passende måte. Tolke andres signaler . Stoppe / ta hensyn til andres kroppspråk Sette seg inn i andres følelser og handle deretter – empati Utvikle gode holdninger – eks. styre sinnet sitt og forståelse for andres følelser.
Voksenrollen tiltak/aktivitet for å få progresjon	Respektere om barnet er lei seg, sint – som voksen skal du ikke le / bagatellisere det . Tema i samtaler, samling, bøker, sanger , rim/regler . Voksne må gi barna begrep for de ulike følelsene - Steg for steg. Synliggjøre for barna hva konsekvensene blir om de slår, biter og lignende – gi de positiv oppmerksomhet på det positive de gjør. Overser noen ganger, ikke alltid. Kommentere slåing, biting og mobbing – først og fremst. Ha respekt for stellesituasjon – tolke kroppspråk - ta hensyn til det barnet signaliserer. Voksne skjærer ved selvstimulering.			

PROGRESJONSPLAN -KROPP, RØRSLE, MAT OG HELSE

Mål for alle aldersgrupper	1-2 ÅR	2-4 ÅR	4-6 ÅR	Forslag til aktiviteter
LEK	Leken er satsningsområde for alle FUS barnehager, og vi vil legge til rette for lek både ute og inne toddlerlek	Funksjonslek/sanselek Symbollek Parallell-lek Toddlerlek, boltrelek	Symbollek, konstruksjonslek og rollelek boltrelek	Legge til rette for avansert rollelek Regellek
Voksenrollen tiltak/aktivitet for å få progresjon	Kommunikasjon, språk og tekst			
VENNSKAP	Alle skal ha minst en venn	Empati, det å være god mot andre, og begrepene lei seg, glad og sint. Oppleve seg sett, hørt og forstått. "Min og din"	Kjenne igjen følelser: Undre seg over følelses-uttrykk. Forhandle, dele og forholde seg til konfliktløsning. Turtaking Finne glede i samvær og samspill med andre barn. Respektere andre og seg selv, si positive ting til hverandre. Få innsikt i andre kulturer	Utvikle evne til å løse konflikter Føle respekt og toleranse. Respektere og akseptere mangfold. Ha klare forventninger om å bli sett, hørt og forstått av omgivelsene. Begynnende forståelse for den enkeltes rettigheter og likeverd.
Voksenrollen tiltak/aktivitet for å få progresjon	Etikk, religion og filosofi Kommunikasjon, språk og tekst			

PROGRESJONSPLAN - MENGD, ROM OG FORM

Mål for alle aldersgrupper	1-2 ÅR	2-4 ÅR	4-6 ÅR	Forslag til aktiviteter
Få oppleve spenning og glede ved å utforske og leke med tall og form. Ta utgangspunkt i barnets utviklingsnivå. Benevning av ulike former vi har rundt oss. Synliggjøring av ulike former. Alle ser, men forstår ikke; eks en ball – rund Bevisstgjøre oss voksne på hva vi kan gjøre i hverdagen undre oss sammen med barna, både når vi er inne og ute i barnehagen, og når vi er på tur.	Møte tall visuelt og med språk vite hva tall 1, 2 og 3 er få mulighet til å sortere og klassifisere med ulikt materiell lære seg å bruke sansene (sansestimulering; føle, kjenne, ta på) lære seg å kjenne runding / firkant bli kjent med begrep stor og liten, lang og kort finne plassen sin i garderoben, matbordet; bruke begrep: foran, bak, over og under orientere seg i barnehagen og vite hvor rommene er	Øve seg på sortering og lage mønster bli kjent med begrep større enn og mindre enn se ulikheter og likheter bli kjent med mål og vekt -kjenne til tallrekka 1-10 se forskjell på, evt. tegne sirkel, firkant, trekant utforske og leke med form og mønster	Utvide tall og telleremser Utvide forståelsen av mengde, mønster, antall, form og sortering Forståelse for i gåt, i dag og i morgen Tegne, lage labyrinter tegne fra prikk til prikk og tall til tall lage egne mønstre begynne å kjenne igjen tall uten å telle enkle regnestykker Kjennskap til klokka, ukedager og måneder Rekkefølge: først, sist Plassering: over, under, inne i, utenfor, bak, ved siden av	Telleleker (fra de minste med å telle fingre og tær, indianersang, telle-regler, sende raketter i bursdagssamling, eventyr, rødt lys osv) Lek med former, leke med puttekasser, puslespill Titt-tei leker/Kims lek/Gjensel Plassering: hvor er skoene – kan du sette"... Orientering: den er nær- langt borte. Sortere og fordele: En til meg, en til deg.. Oppdagelsessturer, både inne og ute i barnehagen, og på turer. Sortere form og farge. Konstruksjonslek – duplo, lego, byggeklosser, snekring, naturmateriale Plastelina, lekedeig, perler Takt og rytme
Voksenrollen tiltak/aktivitet for å få progresjon	<i>Benevning i hverdagen – ord på gjenstanders fasong og størrelser:</i> Se og observere hva barna kan Bruke kroppen når vi teller Deltagende på spill, viktig å kunne reglene. - deltakende / igangsettere i sangleker Veilede barna i ulike mengdemål (baking) Stille spørsmål med barna; hva kan lages, bygges – vær utforskende Legge til rette for eksperimentering Ta med barna på dekkning av bord osv. Barna er med på rydding i kasser, og hva som skal ligge hvor.			

PROGRESJONSPLAN - NATUR, MILJØ OG TEKNOLOGI

Mål for alle aldersgrupper	1-2 ÅR	2-4 ÅR	4-6 ÅR	Forslag til aktiviteter
Barna skal få oppleve glede og undring over naturens mangfold Barna skal ferdes mye ute i naturen Barna skal få grunnleggende innsikt i natur, miljøvern og samspillet i naturen. Barna skal få tid til lek og læring i naturen Vi skal gi barna tid til å være nysgjerrige og undrende i naturen Barna skal få kunnskap om dyr, vekster og miljø Må få tid og rom til å få reflektere, fortelle om turer og opplevelser	Bli kjent med de andre barna i gruppa, og lære seg kompetanse for hvordan vi samhandler med hverandre, og at betyr noe i fellesskapet. Bli kjent med nærmiljøet rundt barnehagen - gå små turer i nærmiljøet - oppleve å være ute i naturen - utforske samme sted ved flere årstider - opplevelser hvor de kan kjenne på, sansse Opplive, erfare og få kunnskap til naturkreftene ved å være ute i all slags vær. På de dagene med dårligst vær, vått og kaldt trenger ikke turene å være lange. Plante Sortere matsøppel, papir og glass. Legge til rette for erfaringslæring- Barna lærer om planter og dyr gjennom å se, ta på og lukte. Fokus på teknikk i umiddelbar nærhet. – lysbryter, vannkran mm. Begynnende kunnskap til digitale verktøy	Naturopplevelser i alle årstider – undring over naturens sykklus Sortere søppel, plukke søppel. Ta vare på naturen. Vi snakker om hvorfor.. Dramatisering Erfaringslæring - utforske dyr og planter vi finner på vår vei. Få kunnskap om forskjellige dyre-, fugle- og fiskearter. Trær, blomster og sopp. Kunnskap om hva som er spiselig Temperaturmåling Vi har plansjer, oppslagsverk, utstyr til forskning tilgjengelig – , og med på tur. Planting Få kunnskap til elementene jord, ild, lys og vann Utvikle videre kunnskap til digital verktøy	Skille mellom flere dyre- og plantesorter Observere/studere dyr Vi gir erfaringer med og kunnskaper om dyr og vekster og deres gjensidige avhengighet og betydning for matproduksjon Videre kunnskap om hva som kan spises og ikke i naturen Vi lærer at menneske og natur er avhengig av hverandre Vi stimulerer til undring og spørsmål i forhold til teknikk og fysikk. (Årsak – virkning) Lære om reparasjon og gjenbruk. Bruke digitale verktøy til lek og læring. Søke på data etter informasjon.	Formingsaktivitet med det vi finner ute Lage bål, og mat ute. Få bruke kniv, sag, øks Utforske leire, sand, vann, is og lys. Lage urte-, blomster- og grønnsakhage. Være med å høste derfra. Barna tar bilder selv Bruke faktabøker på tur Turkart Bruke spill, forstørrelsesglass, lupe, forstørrelsesboks og kikkert. Ipad, pc, overhead Være med å sette på kaffe, bruke kopimaskin, laminere Være på tur ved og på sjøen, i skogen, på fjellet. På kanotur, trøbbåttur, klatretur, elvevandring
Voksenrollen tiltak/aktivitet for å få progresjon	Vi stimulerer til å bruke sansene og tar utgangspunkt i barns nysgjerrighet- Vi opplever verden sammen med barna Vi skaper gruppegleder Vi kartlegger, er kjent og bruker nærmiljø Vi legger til rette, organiserer i både små og store grupper . Er bevisst på at ro gir gode læringsmiljø Vi er anerkjennende i vår væremåte Være engasjert; lage dyrelyder, være undrende sammen barna Stopp barna som "ødelegger" insekter, og gi gode alternativer Gjøre naturen spennende Rollemodell i naturen; eks ikke kaste rask, plukke glasskår Kunnskapsrike voksne			

PROGRESJONSPLAN - ETIKK, RELIGION OG FILOSOFI				
Mål for alle aldersgrupper	1-2 ÅR	2-4 ÅR	4-6 ÅR	Forslag til aktiviteter
Tillegne seg samfunnets grunnleggende verdier, tradisjoner og høytider Gi plass til undring og filosofering Få hjelp i konfliktsituasjoner, få mulighet til å tilegne seg empati, og utvikle konstruktive og nære relasjoner til andre mennesker Null toleranse for utestegning og mobbing Oppløve respekt for sin kultur og religion. Markere religiøse høytider Markere alle kulturer/land som er representert på avdelingen, for eksempel feire nasjonaldag, lage mat, temaarbeid (samarbeid med foreldre) Markere samenes nasjonaldag God dialog og samarbeid med hjemmet	Vise omsorg for hverandre Utvikle empati (kunne sette seg inn i andres ståsted) Få begynnende forståelse for at egne handlinger får konsekvenser. Lære å hjelpe hverandre Lære å dele Lære konflikthåndtering Undring – samtaler Vise respekt for liv Markere de ulike høytider ved visualisering og konkrete	Ta vare på hverandre Vise respekt for andres ting Ha forståelse for at egne handlinger får konsekvenser – egne valg og handlinger påvirker situasjonen. Får høre innholdet i juleevangeliet, og påskeevangeliet i forhold til deres alder og modning. Lærer sanger om jul og påske Barna får innblikk i "jul i gamle dager", et annet perspektiv på for eksempel gaver	Forventninger om at de kan veilede og hjelpe andre med normene og reglene vi har i barnehagen Være med å praktisere og overholde etiske retningslinjer Kan løse konflikter seg imellom, eller søke hjelp hos de voksne for å få hjelp til konfliktløsning. Har empati – klarer å leve seg inn / forstå andre barn Øve seg på å lytte til hverandre, og å vente på tur. Lære barna på å bli løsningsorientert Mer forståelse og innblikk i, for eksempel juleevangeliet, påskebudskapet Fadderbarn	Steg for steg samlinger – bli kjent med ulike følelser, og egne følelsesmønstre Juleforberedelser – julevandring og julegudstjeneste for de eldste Markere påskehøytiden Bruke bøker som tar opp filosofiske temaer, temaer rundt døden, fødsel, liv, religion, osv Bruke drama Barna må stå til ansvar for egne handlinger
Voksenrollen tiltak/aktivitet for å få progresjon	Være positive og gode rollemodeller Gi ros og anerkjennelse Samtale og åpenhet Organisere i små grupper, voksne som er tett sammen med barna. La barna få oppleve likheter og ulikheter som verdifullt. Innhente kunnskap om religion som er representert på barnehagen. Møte alle barna med respekt for den de er. Tid og nærhet til barna – slik at vi får tak i det som opptar barna Veilede barna til å løse konflikter Stimulere til refleksjon rundt vennskap og det å være forskjellige. Skape rom for opplevelser, undring, ettertanke og gode samtaler Skape interesse for og bidra til forståelse og toleranse for forskjellige kulturer og ulike måter å leve på. Stille spørsmål og undre seg sammen med barnet Vise interesse og engasjement. Møte barnet, tro, spørsmål og undring med alvor og respekt Være ydmyk i møte med andre Vi er tydelige voksne i forhold til samfunnets normer og regler, hva som er rett og galt. Markere kristne høytider			

PROGRESJONSPLAN - NÆRMILJØ OG SAMFUNN

Mål for alle aldersgrupper	1-2 ÅR	2-4 ÅR	4-6 ÅR	Forslag til aktiviteter
Barna skal få oppleve glede og undring over naturens mangfold Barna skal ferdes mye ute i naturen Barna skal få grunnleggende innsikt i natur, miljøvern og samspillet i naturen. Barna skal få tid til lek og læring i naturen Vi skal gi barna tid til å være nysgjerrige og undrende i naturen Barna skal få kunnskap om dyr, vekster og miljø Må få tid og rom til å få reflektere, fortelle om turer og opplevelser	Bli kjent i og rundt barnehagen. Oppleve dyr på nært hold Ta hensyn, være en del av ett fellesskap.	Utvide kjennskap til nærmiljøet ved å gå lengre turer fra barnehagen Samarbeid Lære ulike skikker og tradisjoner i nærmiljøet Lære om likheter og ulikheter lokalt og globalt	Utvide enda videre kjennskap til nærmiljøet ved å gå lengre turer fra barnehagen Gå på tur til skolene i nærmiljøet Videreutvikle forståelsen av lokale og globale likheter og ulikheter Ulike skikker og tradisjoner Presentere nasjonale og lokale styringsordninger Lære om demokrati og medbestemmelsesrett Lære om Norges historie	Flagg, 17.maisanger Samenes nasjonalsang - joik Gå på butikken Gå på biblioteket Gå i skolehagen Gå på museumet Besøke kommunehuset, kulturhuset Min tur Avstemningstur Benytte foreldre med ulike yrker; besøke yrker. Lære barna gode rutiner for trafiksikkerhet
Voksenrollen tiltak/aktivitet for å få progresjon	Godt samarbeid mellom avdelingene Godt samarbeid mellom Tyse og Prestagardskogen – besøke hverandre. Være kjent og trygg i nærmiljøet La barna være med på alle stadier av tur; forberedelse, underveis og etterarbeid Forberede barna på ting som skal skje Være bevisst på, og ha kunnskap om kjønnsrollemønster. Bevist på egne holdninger og verdier på dette området. Forberede barna til skolestart ved samtale og besøk på skole			

PROGRESJONSPLAN - KOMMUNIKASJON, SPRÅK OG TEKST				
Mål for alle aldersgrupper	1-2 ÅR	2-4 ÅR	4-6 ÅR	Forslag til aktiviteter
Vi legger til rette for et rikt språkmiljø der både barn og voksne daglig opplever spenning og glede ved høytlesning, fortelling, sang og samtale.	Vi er tilstede der barn er. På småbarnsavdelingene er vi på gulvet. Tolker, lytter og ser og responderer på barnas signaler og kroppsspråk. Vi kjenner betydningen av de ulike signalene barna gir. Vi bekrefter, benytter og gjentar ord riktig. Vi har fokus på ulike situasjoner, barn kjenner seg igjen, vi setter ord på disse situasjonene. Være bevisst at dette er en ordsamlingsperiode. Vi skaper et sparestimulerende miljø i alle hverdags situasjoner, som påkledingen, måltid, bleieskift mm. Vi er bevisst det fysiske miljøet og legger til rette for "toddlerleken" Vi er delaktige i den begynnende rolleleken. Vi introduserer enkle begreper som beskriver følelser Barna skal erfare og oppleve språk med alle sansene sine.	Vi viser interesse for det barna uttrykker og formidler, og vi er gode samtalepartnere i hverdags situasjoner. Bruke disse mulighetene til aktiv språkstimulering Vi knytter det muntlige og skriftlige språket sammen. Vi legger tilrette for lek med ord og fabulering. Vi legger tilrette for lek med lyder og bokstaver muntlig og skriftlig. Vi synliggjør skriftspråket i det fysiske miljøet Sikre at alle barna deltar i tegneaktiviteter siden dette er starten på utvikling av skriftspråket. Vi bruker tid på muntlig formidling av historier og fortelling. Vi er bevisste på at barna har tilgjengelig språkstimulerende materiell Vi legger til rette for og deltar i rollelek, de voksne må se barnas signaler og der det er naturlig gå inn i rolleleken med et bevisst ønske om å stimulere språket rundt det temaet barna er opptatt av	Vi er oppmerksomme på hvordan språket brukes til å konstruere lek, og deltar aktivt for å stimulere dette dersom det er nødvendig. Være støttende og undrende sammen med barna i forhold til lek med bokstaver og lesing. Vi legger til rette for mye samtale med et utvidet fokus på det mellommenneskelige. Skape tekst, dikt, rime, ellinger, fabulere og tøyse med språket. Oppmuntre til tegning, lese -og lekeskriving. Tema fra Steg for steg som omhandler følelser og sosial kompetanse. Utnytte naturlige situasjoner for å lære om konfliktløsning Være bevisst bokvalget, bøkene bør appellere til refleksjon og samtale. Bruke samme bok flere ganger, gjentakelse retter etterhvert barnets oppmerksomhet fra bilde til tekst. Medvirke, planlegge og evaluere turer og aktiviteter	Snakkepakken Steg for steg Bøker, bildebøker og pekebøker, høytlesning Spill Ulike lekeaktiviteter Bevegelseslek Rim, regler, tøyse med ord og uttrykk Dele i små grupper for å sikre at alle barna får ta til ordet oftere Bruke biblioteket La barna delta i aktiviteter og situasjoner der skriftspråket brukes, for eksempel når det skal skrives fra «dagen i dag», når det skal skrives handleliste o.l.

PROGRESJONSPLAN - KOMMUNIKASJON, SPRÅK OG TEKST				
Mål for alle aldersgrupper	1-2 ÅR	2-4 ÅR	4-6 ÅR	Forslag til aktiviteter
		Vi bruker språket aktivt til å snakke om/ kjenne igjen følelser og begreper knyttet til dette. Utvide sang, regle – og bokrepertoaret. Vi gir barna varierte opplevelser og erfaringer som utgangspunkt for begrepsutvikling og samtale. Viktig å la barna delta i daglige gjøremål. Gi barna erfaring med gjenstander (kjenne på, smake på, lukte, høre, utforske osv.) for å utvikle ord og begrep.	Samtale om språket og ords betydning Bruke fortsettelsesbøker Lek med former, tegner dem, benevner dem og bruker dem i hverdagslivet. Måling, veiing, eksperimentering. Konstruksjonslek (Lego, Naturmatriale, snekring mm.) Lekesling/medlesning Bruke muntlige fortellinger med innslag av konkrete og dramatisering. Oppmuntre barna til å skrive navnet selv. "Hermeskrive" Vi setter tekst på tegninger Gå på jakt etter bokstavlyder.	
Voksenrollen tiltak/aktivitet for å få progresjon	<i>Fremmer trygghet hos det enkelte barn, slik at barnet tør å utfolde seg språklig.</i> <i>Knytter språk til alt som gjøres og oppleves sammen med barna.</i> <i>Tar seg tid til å føre en samtale med barna, stiller spørsmål som inspirerer barna til språklig aktivitet, og ikke bare til ja og nei svar.</i> <i>Er observante i forhold til alle barna.</i> <i>Har bøker tilgjengelig.</i> <i>Ikke bare leser bøker, men også forteller eventyr, egne opplevelser og historier osv.</i> <i>Tar barna med på daglige gjøremål sjøl om dette tar lenger tid enn om vi skulle gjort det alene.</i> <i>Tar barnas språklige innspill på alvor, viser entusiasme og engasjement.</i> <i>Lar leken stå i fokus både som metode og innhold i språkarbeidet</i> <i>Ha satt seg inn i språkplanen for Nordbygdo FUS. Der er det enda mer informasjon om barn og språkutvikling, og flere tips og ideer til aktiviteter.</i>			

PROGRESJONSPLAN - KUNST, KULTUR OG KREATIVITET				
Mål for alle aldersgrupper	1-2 ÅR	2-4 ÅR	4-6 ÅR	Forslag til aktiviteter
Barna får ta i bruk sin fantasi, kreative tenkning og skaperglede Bearbeide inntrykk og opplevelser gjennom uttrykk- skapende aktivitet, forming, dramatisering og tekstskaping Ta vare på hvert enkelt barns initiativ og improvisasjon Legge til rette for et inspirerende miljø i barnehagen ved å ha ulikt materiale og utstyr synlig/tilgjengelig Delta i tradisjoner ved barnehagen Delta på ulike kulturtilbud; konserter, utstillinger, festivaler, teater, osv. Vi voksne har fokus på prosessen og ikke bare på produktet Synliggjøre prosess/produkt gjennom kunstutstilling Sanger, rim og regler, litteratur + utstyr til dramatisering Bruk av instrumenter Bruke årstidene, mye naturmaterialer og gjenbruk	Introdusere barna for ulike formingsmaterieill og teknikker Bruke kroppen/sanse for å bli kjent med materialer (smake, lukte, røre, høre) Enkle fortellinger som stimulerer fantasien. Kreativitet i leken, mye fokus på lek Få oppleve dramatisering Musikk Prossessorientert	Rollelek – fantasilek Videreutvikle barnas formings- .musikk og drama uttrykk Få kjennskap til at data kan være et kreativt verktøy Utvikle tegneferdigheter Delta selv i dramatisering for andre- samlingsstund, fellessamling og temafester for foreldre 4 åringene går Lucia	Avansert rollelek Øve på å stå i fokus Barna skal utvikle elementær kunnskap om virkemidler, teknikk og form for å kunne uttrykke seg estetisk i visuelt språk, musikk, dans og drama. Barna skal få oppleve at kunst, kultur og estetikk bidrar til nærhet og forståelse Tredimensjonal kunst Bruk av digitale verktøy	Maling- primærfarger(giftnfri) Fingermaling, store/små pensler, Blyanter, kullstifter Leire,Ull Bygge hytte: spiker, tremateriale, Rive i papir Billedbøker, sangbøker Lage fortellinger, bøker, vitser, gåter Bevegelsessanger,spontansang Instrumenter,Samlingsstund Utkledningsklær Rollelek Barneleker, tauhopp, strikk, sangleker Hermelek Karneval – lage egne kostymer til karneval/utkledningsdag Gå på biblioteket, kulturhuset, se kunstverk i nærmiljøet, utstillinger, gallerier, skulpturer Bruke IKT
Voksenrollen tiltak/aktivitet for å få progresjon	<i>Vi voksne har ansvar for å pirre nysgjerrigheten; aktive, engasjerte!</i> <i>Inspirerende voksne, inspiratorer i leken</i> <i>Bruke ressurser i personalet og foreldregruppen</i> <i>Sikre trygge materialer</i> <i>Ta vare på barns initiativ; lyd, musikk, bevegelse</i> <i>Bruke bevegelser, stemme og ansiktsuttrykk</i> <i>Dramatisere for barn</i> <i>Undre seg sammen med barna, lese, benevne, synge, leike</i> <i>Sette ord på følelser</i> <i>Bruke foto for å snakke om opplevelser</i> <i>Formidle eventyr gjennom fortelling og drama</i> <i>Introdusere barna for tradisjonelle barneleker</i>			

9. PLANLEGGING, HANDLING, OBSERVASJON, REFLEKSJON OG VURDERING

DOKUMENTASJON SOM GRUNNLAG FOR REFLEKSJON, LÆRING OG PLANLEGGING

Planlegginga må vere basert på kunnskap om trivselen til barn og allsidige utviklinga deira, både individuelt og i gruppe. Ho skal og vere basert på observasjon, dokumentasjon, refleksjon, systematisk vurdering og samtalar med barn og foreldre (i Rammeplan for barnehagen 2017, s.37).

Pedagogisk leiar har ansvar for at avdelinga er godt organisert og at arbeidet er planlagt ut frå ein fagleg ståstad. Dette synleggjer me gjennom:

- ✿ Årsplan (offentlig)
- ✿ Månadsplanar (internt på avdelinga)
- ✿ Vekeplaner, konkretisering av innhald med grunnngjevingar, lagt ut på MyKid kvar veke
- ✿ Pedagogisk informasjonsskriv som dokumenterer det pedagogiske arbeidet me har gjennomført

Det blir dokumentert med bilde på MyKid. Føresette godkjenner eller underkjenner denne forma for dokumentasjon. Her skal personalet utvise etisk refleksjon og vurdering før dei legg ut bilde av barna, samstundes som dei imøtekjem føresette sitt ynskje om bilde av sitt barn i barnehagekvardagen.

Gjennom å dokumenta kva me faktisk har gjort, viser me at barna blir gitt dei utviklingsmogelegheitene gjennom lek, læring og omsorg som rammeplanen for barnehagen har skissert.

Avdelingsleiar har ansvar for arbeidet med dokumentasjon, men det kan utførast av alle tilsette.

Dokumentasjon knytt til enkeltbarn kan brukast i tilknytning til samarbeid med hjelpeinstansar utanfor barnehagen når det skjer i samarbeid og forståing med barna sine føresette. Dersom det skal setjast opp spesifikke mål for enkeltbarn, må dette ha ei grunnngjeving, og måla må setjast i samarbeid med føresette og eventuelle samarbeidspartnarar utanfor barnehagen. Denne typen dokumentasjon er underlagt teieplikt.

Alle opplysningar om barnet og føresette vert sletta når barnet slutter i barnehagen. Barna sine mapper makulerast, med mindre føresette ber om å få den utlevert. Føresette har rette til å sjå dokumentasjon på eige barn.

Dokumentasjon av personalet sitt arbeid synleggjer korleis personalet arbeider for å oppfylle krava i barnehagelova og rammeplanen. Dokumentasjon av det pedagogiske arbeidet skal inngå i barnehagen sitt arbeid med å planleggje, vurdere og utvikle den pedagogiske verksemda. Dokumentasjon av det pedagogiske arbeidet kan gi foreldre, lokalmiljø og kommunen som barnehagemyndigheit informasjon om kva barn opplever, lærer og gjer i barnehagen, og om korleis barnehagen oppfyller krava i barnehagelova og rammeplanen (Rammeplan for barnehagen 2017, s.39).

I vårt arbeid med planlegging, dokumentasjon og vurdering bruker me:

- ✿ Pedagogisk informasjonsskriv. Her skal føresette få ein god faglig dokumentasjon som bidreg til at dei kan vurdere barnehagen sitt faglege innhald. Dei pedagogiske informasjonsskriva er også en del av den pedagogiske rapporten og halvårsvurderinga. Informasjonsskriva vert sendt ut via MyKid til føresette og personale
- ✿ Resultatet frå brukarundersøkinga og medarbeidarundersøkinga. Føresette vert tatt med i evaluering av tema, og dei vert spurt på foreldremøte kva dei ynskjer å vera med å evaluera. Tema i brukarundersøkinga er og noko me tar opp på foreldresamtalar.
- ✿ Pedagogane gjennomfører systematiske barnesamtalar med barna ein gang i året frå barna er 4 år. Samtalen skal gje barna mogelegheit til å fortelja fritt om si oppleving av barnehagen. Oppsummeringa frå samtalen skal nyttast i planlegging av vidare arbeid, og skal skrivast inn i den pedagogisk rapporten frå kvar avdeling på våren. Barnehagen har ein eigen mal for desse samtalanene, noko som gjer det enklare for pedagogen å stille opne spørsmål og få barna til å reflektera.
- ✿ Personalet observerer/legg merke til barna sin respons på tilbodet i barnehagen. Dei eldste barna kan lettare gje uttrykk for kva dei liker og kva dei misliker. Barn med mindre verbal språk gjev i første rekke uttrykk gjennom sitt kroppsspråk. Personalet må difor bruke dei ulike uttrykka barna gjev, som informasjon i det vidare arbeidet og planlegginga. For å forsterka observasjonane, kan personalet nytta bilde frå situasjonar som er beskrive. I dette arbeidet er praksisforteljingar ein god arbeidsmåte. Ved behov kan personalet nytta video, etter godkjenning frå føresette.
- ✿ Pedagogisk halvårsrapport; pedagogisk leiar skal utarbeida ein fyldig og grundig pedagogisk rapport til leiinga, kor arbeid med barnegruppa skal dokumenterast.
- ✿ Planlegging av barnehageåret er basert på punkta over og på barnehagen si eiga evaluering av siste års arbeid.

Avdelingsleiar har ansvar for arbeidet med dokumentasjon, men det kan utførast av alle tilsette.

I Nordbygdo FUS barnehage nyttar me observasjonsmetodane «TRAS» eller «Alle med» og ASQ og ASQ-SE for å kartleggje barna si språkutvikling, og sosiale kompetanse, ved behov. Skjema blir ofte brukt som utgangspunkt for foreldresamtalar.

ASQ (AGES & STAGES QUESTIONNAIRES)

ASQ er foreldreutfylte skjema for observasjon og strukturerte samtalar om barnet si utvikling. Foreldreutfylte skjema er brukt stadig meir internasjonalt, og vart normert og validert for norsk forhold i 2003 (Janson og Smith 2003).

Helsestasjonane, barnevernsteneste, PPT og barnehagen har rutinar for å identifisere utviklingsforseinkingar eller skeivutvikling så tidleg som mogeleg. Eit evidensbasert og anerkjent observasjonsverktøy som vurderer barn si utvikling, kan nyttast som utgangspunkt for ein utdjupande samtale med føresette om barnet si utvikling, og som ledd i eit lokalt forankra førebyggingsprogram ved den eininga/avdelinga som nyttar verktøyet. ASQ er eit foreldrebasert skjema som vert nytta til ei slik kartlegging og samtale om barnet si utvikling på ulike alderstrinn, og det bidreg til at småbarnsforeldre vert inkludert som aktive partar i både vurdering, utforming og iverksetjing av tiltak for å støtte barnet si utvikling.

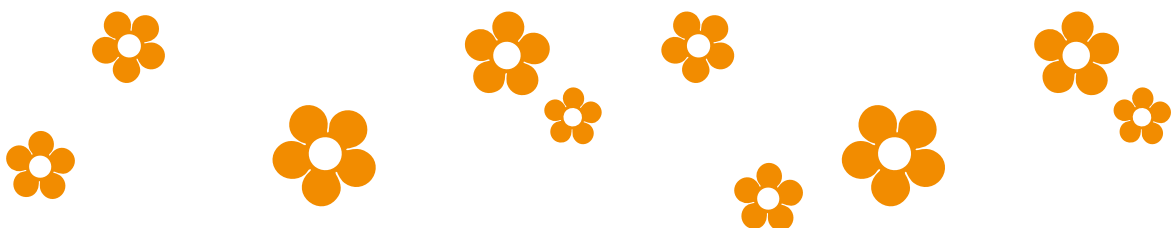
ASQ består av 19 ulike spørreskjema som vert fylt ut av føresette, eller andre med dagleg ansvar og tilsyn for barnet. Det finst spørreskjema for aldrane 4, 6,8,10,12,14,16,18,20,22 ,24,27,30,33,36,42,48,54 og 60 månader. Kvart spørreskjema består av 30 spørsmål om barnet si utvikling. Spørsmåla er skrive i eit enkelt og direkte språk, fleire med illustrasjonar. Spørsmåla er inndelt i fem område:

1. Kommunikasjon
2. Grovmotorikk
3. Finmotorikk
4. Problemløysing
5. Personlig/sosialt

I tillegg blir omsorgsgjevar stilt nokre generelle spørsmål som handlar om eventuell bekymring for barnet si utvikling.

ASQ er frivillig for føresette. Men, me håpar at dette vil vera eit godt utgangspunkt for foreldresamtalane ved oppstart i barnehagen, kor føresette er ekspertar på sitt eige barn og veit mest om barnet. Det er også eit godt alternativ til kartlegging av barn med f.eks. «TRAS» eller «Alle med»

Barnet sine erfaringar og synspunkt skal inngå i vurderingsgrunnlaget. Barnehagen skal normalt ikkje vurdere måloppnåing hos enkeltbarn i høve til gitte kriterium, sjå avsnittet over om dokumentasjon angående enkeltbarn si utvikling.

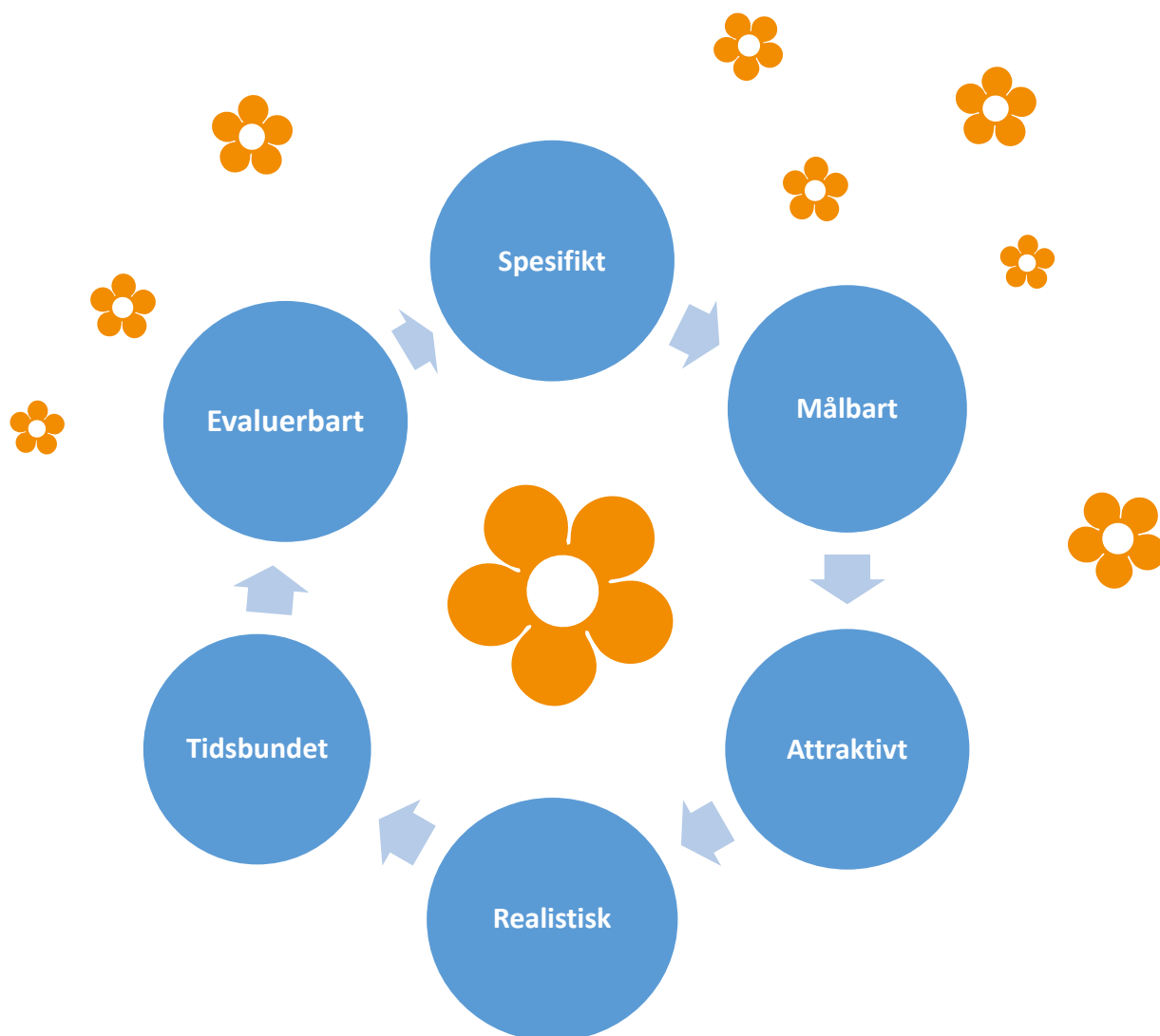
FORELDRESAMTALAR

To gonger i året får føresette tilbod om samtale med pedagogisk personale. Her er det rom for å koma med tilbakemeldingar, og ynskje, som blir tatt med i det vidare arbeidet og planlegginga. Føresette kan få slike samtalar ellers i året ved behov.

Det bli avvikla 1-2 foreldremøter i året.

ME BRUKAR DENNE MODELLEN FOR EVALUERING OG VURDERING AV VÅRT ARBEID

Vårt arbeid med evaluering og vurdering byggjer på FUS barnehagane sin handlingsplan. Me tar utgangspunkt i barnehagen sin mål og satsingsområde for dette arbeidet og me nyttar vurderingsverktøyet SMARTE. Ein viktig del av dette arbeidet er å ha konkrete og gjennomtenkte mål.

SPESIFIKT

Målet må vera sansbart og tydeleg og det er viktig at me prøver å beskriva nøyaktig kva me ynskjer.

MÅLBART

Målet må vera uttrykt på ein slik måte at det målast i t.d. tid, vekt eller andre einingar.

ATTRAKTIVT

Målet må vera så attraktivt at ein verkeleg er ynskjer å arbeide aktivt for å realisere det. Dersom ein ikkje er nok motivert for å gjera det som skal til for å oppnå det ein ynskjer, er det lite som tilseier at ein får det til.

REALISTISK

Målet ein set opp bør vera realistisk slik at ein verkeleg trur at ein kan oppnå det. Mane har ofte store ambisjonar for å nå mange og store mål på kort tid.

TIDSBUNDE

Måla og delmåla må setjast opp på ein slik måte at ein kan nå dei innafor eit bestemt tidspunkt.

EVALUERBART

Det må vera mogeleg å evaluera og vurdere undervegs i prosessen mot målet og til slutt t.d. før neste måling, observasjon og undersøking.

10. SAMARBEID OG OVERGANG

FOERLDRESAMARBEID

Eit godt samarbeid mellom heimen og barnehagen er svært viktig for at barnet skal oppleve ein god barnehagekvardag. Både barnet og dei føresette må kjenna seg trygge i det tilbodet barnehagen gir. *Barnehagen skal i samarbeid og forståing med heimen vareta barn sitt behov for omsorg og leik og fremje læring og danning som grunnlag for utvikling* (§ 1. i Barnehagelova). Dette gir oss i barnehagen ei tydeleg føring på at me har eit felles ansvar for at barna skal trivast og utvikla seg. Føresette er dei viktigaste personane i barna sitt liv og difor den viktigaste samarbeidspartnaren for oss i barnehagen.

Den daglege kontakten er kanskje den viktigaste delen av samarbeidet vår. *Gjensidig kommunikasjon er et viktig element i samarbeidet mellom personale og foreldre, og det at partene møtes både om morgenen og ettermiddagen, gir mange anledninger til kontakt der man kan utveksle informasjon om barnet og bli bedre kjent med hverandre* (May Britt Drugli 2017). Her kan føresette formidla informasjon om barnet, t.d. om barnet har sove godt, hatt spanande opplevingar i familien og liknande. Dette er viktig informasjon til oss i barnehagen og noko me kan ta omsyn til i vårt arbeid. Det er og viktig for føresette å få god informasjon om korleis deira barn har hatt det i barnehagen. Me legg ut informasjon på MyKid og seier noko om *dagen i dag* og bilde frå turar og aktivitetar. Men, den daglege dialogen når barna kjem til barnehagen og når dei vert henta er kanskje den viktigaste delen av samarbeidet med føresette. Det er i desse situasjonane me kan byggja tillit og gode relasjonar.

I tillegg til den daglege kontakten, vil **foreldresamtalar** vera eit viktig møtepunkt for vårt samarbeid. *Barnehagen skal leggje til rette for at forelda og barnehagen med jamne mellomrom kan utveksle observasjonar og vurderingar knytt til helse, trivselen, erfaringane, utviklinga og læringa til det enkelte barn* (Rammeplan for barnehagen s. 29). Føresette får tilbod om foreldresamtalar to gongar i året, eller etter behov. I slike samtalar gir me i barnehage ei vurdering av barnet si utvikling i barnehagen. I denne samtalen er det viktig at dei føresette får formidle sine tankar og at dei på den måten kan **medverke** til å gi eit oss informasjon me kan ta med i vår planlegging og til rettelegging.

Oppstartsamtalet før barnet begynnar i barnehagen/ved oppstart er ekstra viktig for at barn og føresette skal få ein godt møte med barnehagen.

I løpet av eit barnehageår, avvikla me 1-2 foreldremøte. **Foreldremøte** kan avviklast på kvar avdeling eller for heile barnehagen. Innhaldet på eit foreldremøte kan vera aktuelle tema i barnehagen eller tema som føresette ynskjer at me skal ta opp. Dette kan vera tema knytt til barn og barndom.

Føresette har også ein viktig stemme i høve til barnehagen sitt innhald og verksemd. Her kan føresette medverke og samarbeide gjennom foreldreråd og samarbeidsutval.

Foreldrerådet skal fremje fellesinteressene til foreldra og bidra til samarbeidet mellom barnehagen og foreldregruppa skaper eit godt barnehagemiljø (Rammeplan for barnehagen 2017, s.30). Foreldrerådet består av alle foreldre i barnehagen. Foreldrerådet kan nytta **samarbeidsutvalet** i barnehagen for å fremja sine saker.

Eit godt samarbeid med føresette skjer difor både på individnivå og gruppenivå. Det er viktig at me både på individ –og gruppenivå har ein god dialog og at formidlar forventningar me har til kvarandre. Føresette sine behov og ynskjer om korleis barna skal ha det, har mykje å seie for vårt arbeid i barnehagen. Det er ikkje alle ynskje me kan innfri og *både foreldra og må ta inn over seg at barnehagen har eit samfunnsmandat og eit verdigrunnlag som er barnehagen si oppgåve å forvalte* (Rammeplan for barnehagen 2017, s. 29).

Eit godt samarbeid er ein føresetnad for å gi barna ein god barndom.

BEGYNNA I BARNEHAGEN – DEI YNGSTE BARNA

Rammeplanen for barnehagen seier at *Barnehagen skal tilpasse rutinar og organisere tid og rom slik at barnet får tid til å bli kjent, etablere relasjonar og knyte seg til personalet og til andre barn* (Rammeplan for barnehagen 2017, s.33).

På bakgrunn av dette arbeider FUS Nordbygdo målretta for at barn og føresette skal få ein god start når dei begynner i barnehagen.

Den første tida i barnehagen kan vera avgjerande for korleis barnet opplever dei nye omgivnadane. I starten prøver me å skjerme dei nye barna mest mogeleg. I tilvenningsfasen prøver me å avgrensa talet på vaksne og barn dei yngste må forholde seg til.

Me vil at føresette skal vera sterkt involvert frå starten, slik at både barn og føresette skal kunna kjenne seg trygge på at barnehagen er ein god plass å vera. Barnehagen har utarbeida eigne rutinar for tilvenning. Det er viktig å være forberedt på at det vil variere kor lang tid tilvenninga tar, då barn er ulike på dette området.

Arbeid med dei yngste barna krev eit bevisst og kompetent personale som jobbar målretta for å oppnå trygghet og trivsel for barna. Personalet må vera inkluderande, anerkjennande og tilstedeverande for å skapa ein trygg og nær relasjon til barna. Professor May Britt Drugli er ein av dei som har forska og sett søkjelyset på barn sitt møte med barnehagen. Ho sier at *barn som har en trygg tilknytning til de voksne i barnehagen viser senere en bedre kognitiv og sosial utvikling enn andre barn* (Drugli 2012).

Forutsigbarhet og faste rutinar må innarbeidast på avdelinga for å leggje best til rette for ein trygg tilknytning. I praksis inneberer det at personalet bruker mykje tid på golvet i samspel med barna.

Me organiserer oss så mykje som mogeleg i små grupper, for å skape rolige stunder. Aktivitetar blir organisert ut i frå barna sine interesser og behov. For mange tilrettelagte aktivitetar kan derimot *frata eittåringen den viktige nærkontakten* (Drugli 2012). Det blir også viktig at avdelinga legg opp til ein dagsrytme som samsvarar med dei yngste barna sitt behov, i tillegg til faste rutinar som gir barna den nødvendige forutsigbarheten og tryggleiken.

Omsorg har ein stor plass i kvardagen til barna. Barna treng tilgjengelege vaksne som fungerer som ein trygg base og har eit fang dei kan sitja på når dei treng det. Det er barna sitt primærbehov som søvn, mat og aktivitet som er utgangspunktet for korleis me legg opp dagen. Det er barnehagen si oppgåve å forstå barna sine signal og forme dagsrytmen etter

Ein god tilvenning og start i barnehagen er avgjerande for *at barnet kan oppleve tilhørslse og føle at det er trygt å leike, utforske og lære* (Rammeplanen 2017, s.33). Me nyttar

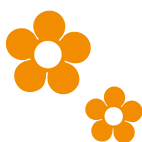
dette som eit utgangspunkt for at barnet skal utvikle venskap, god kommunikasjon og leikekompetanse som er FUS sine satsingsområde.

Inkluderande og anerkjennande vaksne, forutsigbarhet og faste rutinar må innarbeidast på avdelinga for å leggje best til rette for dette. I praksis inneber det at personalet nyttar mykje tid på golvet saman med barna, ofte i små grupper. Her legg me opp til aktivitetar ut frå barn sine interesser, t.d. ulike sanseleikar. Barna får her også kjenne på korleis det er å vera del av ein gruppe, og får med dette mogelegheit til å skape sin egen identitet. Det er i samvær med andre barn at ein kan utvikle sin sosiale kompetanse.

Det er også viktig at avdelinga legg opp til ein dagsrytme som er i samsvar med dei yngste barna sine behov, samt gjentakande rutinar som byggjer under den nødvendige forutsigbarheten og tryggleiken. Barna skal sove når dei er trøtte og ete når de er svoltne. Nokre barn treng å sove kl. 10. 00 på føremiddagen og nokre treng å sove kl. 12.00. Nokre er veldig svoltne og har behov for mat når de vaknar. Her er det barnehagen si oppgåve å forstå barn sine signal, og forme dagsrytmen etter barna sine behov. Samstundes skal leik ha ein stor plass i barna sin kvardag.

Som nevnt ovenfor, kan barna reagere ulikt på det nye tilværet i barnehagen. Me i barnehagen meiner det er viktig å anerkjenne kjenslene barna uttrykkjer, anten det er gråt eller glede.

Personalet må i denne perioden ha ein tett kontakt, og dialog, med føresette om korleis det går i barnehagen. Føresette må få gode tilbakemeldingar i hentesituasjonen og me må vera opne for den informasjonen, og dei og tilbakemeldingane føresette gjev oss, når dei leverer barna i barnehagen. Meldingar om korleis barna har det kan me også gje via SMS. Me gjev tilbod om samtalar i forkant av barnehageoppstart, der ein kan utveksle informasjon, samt ta eit besøk i barnehagen/på avdelinga (bli kjent kveld).

OVERGANG TIL NY AVDELING I BARNEHAGEN

Det å gå over til ei ny avdeling, frå småbarnsavdeling til stor avdeling, er ein overgang for både barn og føresette. *Overgang fra en avdeling til en annen innebærer et følelsesmessig brudd for barnet, noe det er viktig å ta hensyn til. Det er derfor viktig å legge til rette for en god overgang fra småbarnsavdeling til storbarnsavdeling* (Brandtzæg mfl. 2013 s.105).

Både barn og føresette skal bli kjent med nye barn, nye vaksne og nye rutinar. Det er difor viktig at me i barnehagen *sørgjer for at barnet og foreldre får tid og rom til å bli kjende med andre barn og anna personale når eit barn byter barnegruppe* (Rammeplan for barnehagen 2017, s.33).

Når eit barn skal over til ny avdeling vil det, i dei fleste tilfelle, vera ein vaksen frå småbarnsavdelinga som blir med over til ny avdeling. Denne vaksne vil fungere som ein primærkontakt for barna og vera ein person barna allereie har ein tilknytingsrelasjon til. På den måten blir denne personen barna sin «trygge base». Også *barn over tre år har behov for tilknytingspersoner. Det er viktig å legge til rette for dette i overgang fra småbarnsavdeling til storbarnsavdeling* (Brandtzæg mfl. 2013 s.105).

I nokre tilfelle vil ein frå storbarnsavdeling koma inn på småbarnsavdelinga og byggje relasjon/primærkontakt med dei barna som skal over til ny avdeling.

Når barn skal over til ny avdeling vil det vera i ei gruppe med barn fra same avdeling. Barna kjem difor saman med barn dei kjenner godt. Dei har med seg felles erfaringar og opplevingar fra småbarnsavdelinga som utgjer *et felles vi* (Anne Greve 2009) og som er utgangspunkt for å byggja venerelasjoner. Dette vil også vera med på å gjera barna trygge i ein overgang til ein ny avdeling.

Avdelingsleiaren på dei to avdelingane samarbeidar om korleis bli kjent på ny avdeling. Dette arbeidet startar i god tid før overgang.

- ✿ Dei vaksne på den nye avdelinga kjem på besøk til småbarnsavdelinga
- ✿ Barna går på besøk til den nye avdelinga og gjer seg kjent (leikar, måltid o.l.)
- ✿ Me har turgrupper saman med dei vaksne og barna på den nye avdelinga
- ✿ Me har foreldremøte i juni der personalet på den nye avdelinga gjev informasjon (får helsa på dei nye vaksne, rutinar o.l.)

I nokre tilfelle kan det vera aktuelt å flytte barn over til ny avdeling i løpet av barnehageåret. Dette vil da skje i eit nært samarbeid mellom leiarane på dei to avdelingane og føresette. Retningslinjene vil også være utgangspunkt for disse overgangene.

OVERGANG TIL SKULE

Barnehagen skal leggje til rette for at dei eldste barna har med seg erfaringar, kunnskap og ferdigheiter som kan gi dei eit godt grunnlag og motivasjon for å begynne på skulen. Barnehagen skal bidra til at barn kan avslutte barnehagetida på ein god måte og møte skulen med nysgjerrigheit og tru på egne evner (Rammeplan for barnehage 2007, 33).

Ein god samanheng mellom barnehagen og skulen handlar om å leggje til rette for eit heilskapleg opplæringsløp som ivaretar barna sine behov. Det handlar både om at læringspotensialet hos det enkelte barn blir ivaretatt, støtta og blir utvikla på eit tidlig tidspunkt, og at barnet i det vidare skuleløpet får mogelegheit til å byggje på kunnskap og erfaringar frå barnehagen. Ein god samanheng mellom barnehage og skule skal ivareta barn sitt behov for tryggleik i ein overgangsprosess, og bidra til at opplæringa blir tilpassa det enkelte barnet allereie frå første skuledag. Det blir arrangert overføringsmøte/overføringssamtalar mellom skule og barnehagen. NB! Informasjon i samband med overføringsmøte skal ha godkjenning frå føresette.

Leik i barnehagen vil bidra til noke av det viktigast barna kan ta med seg til skolen; Leik er dei eldste barna sin viktigaste aktivitet, og den fremjar kreativitet og styrkjer alle utviklingsområde hos barnet. Rolleleiken er dominerande i denne aldersgruppa, og dette er grunnmuren i tilbodet i barnehagen. Det å kunne ta kontakt med andre barn, og ha evne til å vere med i leik over tid er svært viktig for barna sin trivsel i barnehagen, og seinare på skulen. Det er viktig å kunne ha vener og leikekameratar.

Leik i barnehagen vil bidra til noko av det viktigaste barna tar med seg til skulen; sosial kompetanse, språkleg kompetanse og nysgjerrigheit. Sosial kompetanse er noko me arbeider med gjennom heile barnehagekvardagen. Me har fokus på venskap og inkludering. Det handlar om å ha evner og kompetanse som er viktig for å samarbeide og vere i samhandling med andre, og utvikle gode venskap. Me har eit heilskapleg syn på læring. Læring skjer i alt samspel mellom menneske. I dette arbeidet ser me på leiken som barna sin viktigaste læringsarena, i tillegg til meir formelle arenaer.

Mål: 5 åringane i Nordbygdo FUS barnehage skal kunne:

- ✿ Bruke og tolke leikesignal
- ✿ Ta omsyn og vere greie med kvarande
- ✿ Forhalde seg til kvarandre
- ✿ Etablere venskap
- ✿ Venta på tur
- ✿ Ta imot beskjedar
- ✿ Kle på seg sjølv
- ✿ Vera sjølvstendig i toalettsituasjonen, vaske hender
- ✿ Sei frå til dei vaksne ved behov
- ✿ Passe på tinga sine

- ✿ Øve på overgangar
- ✿ Øve på å takle endringar i rutinar
- ✿ Læra seg å takle det å ikkje vinne og takle motgang
- ✿ Læra å bruke språket i konfliktsituasjonar
- ✿ Medverke i sin eigen kvardag

Tiltak for å nå måla:

- ✿ Barna får varierte samspelserfaringar og gode opplevingar
- ✿ 5 åringene drar på eigne turar og overnatting
- ✿ Barna er med å lagar reglar for korleis ein skal vera med kvarandre
- ✿ Arbeide med samarbeidsoppgåver
- ✿ Me arbeider med at barna skal få sjølvtrillit og legg til rette for gode meistrings opplevingar
- ✿ Barna får ekstra ansvar i samband med tradisjonar i barnehagen
- ✿ Me har leikegrupper og nyttar «Steg for steg»
- ✿ «Min tur» barna vel turmål og aktivitetar

Språkleg kompetanse er også noko me arbeider med kontinuerlig i Nordbygdo FUS barnehage. Språk er personleg og identitetsdannande, og nært knytt til kjensler. Eit godt utvikla språk er ein føresetnad for leseforståing og skriftspråk.

Mål: 5 åringane i Nordbygdo FUS barnehage skal kunne:

- ✿ Ha ei begynnande forståing for kunnskap om tal, bokstavar og grunnleggjande omgrep
- ✿ Kunne lytta til og følgje ei bok/lydbok og få meg seg innhaldet
- ✿ Ha kunnskap om naturen og bærekraftig utvikling
- ✿ Kunne reflektere og filosofere. Lære om seg sjølv og verda
- ✿ Få erfaring med digitale verktøy
- ✿ Ha eit godt utvikla morsmål/norsk
- ✿ Kunne delta i samtalar
- ✿ Motta beskjed i gruppe, og forstå beskjedar i fleire ledd
- ✿ Leike med språket. Kunne fortelje vitsar, gåter, rim, regler og songar
- ✿ Kjenna til andre språk

Tiltak for å nå måla:

- ✿ Arbeid med språksprell
- ✿ Dagleg bruk av bøker
- ✿ Bruke faktabøker
- ✿ Ha allsidig utstyr til utforsking

Rammeplanen sine fagområde er ein viktig del av barnehagen sitt innhald. Fagområda er i stor grad dei same som barna vil møte igjen i skulefaga. Stord Kommune har ein eigen plan for overgang barnehage – skule. Denne nyttar me i vårt arbeid med overgangen.

SAMARBEIDSPARTNAR

Me har eit godt samarbeid med PPT, barnevernet, helsestasjon, spesialpedagogisk team og Høgskulen på Vestlandet (HVL).

Det er også eit godt samarbeid mellom Stord kommune og FUS barnehagane i høve til satsingsområde og intensjonar.

Alle desse samarbeidspartane bidreg til auka kompetansen og styrkja kvaliteten i barnehagen, og er til barnet sitt beste.

11. PERSONALSAMARBEID OG KOMPETANSEUTVIKLING

Dersom ein skal kunne arbeide med dette på ein god måte, må me leggje vekt på våre evne til å vera i interaksjon med barna. Dette set krav til dei vaksne sin relasjonskompetanse. Kompetanseutvikling dette barnehageåret vil difor vektleggje dette gjennom arbeid med TIK og CLASS. Dette er FUS barnehagane sitt satsingsområde, der målet er å styrkja barna sin emosjonelle og sosiale kompetanse.

I dette arbeider vil heile personalgruppa få kurs, gjennom Zelo økter (digitale kurs/ forelesingar). Det å ha kjennskap til domene og dimensjonar som ligg til grunn for den teoretiske forankringa, og bruk av observasjonsverktøy, står sentralt. Det vil og bli gitt opplæring i bruk av observasjonsmanualen. FUS Nordbygdo hamnehage har to medarbeidarar som har gjennomgått opplæring og er sertifisert bruk av CLASS sitt observasjons verktøy .

Caroline Wolff i avdeling Tyse er sertifisert til CLASS sin observasjonsmanual for aldersgruppa 1-3 år og Maiken Taranger i avdeling Prestagardsskogen for aldersgruppa 3-6 år.

I dette arbeidet vil det og bli lagt vekt på pedagogisk leiar sitt ansvar for rettleiing. *edagogisk leiar er gitt ansvar for iverksetjing og leie det pedagogiske arbeidet, i tråd med godt faglig skjønn. Den pedagogiske leiaren skal rettleie og sørge for at barnehagelova og rammeplanen vert fylgd gjennom det pedagogiske arbeidet (Rammeplan for barnehagen 2017, s.16).*

I alle FUS barnehagane er det oppfølging av nyutdanna barnehagelærarar. Det er utarbeidet eit eige rettleiingsprogram for dette. Alle våre nyutdanna barnehagelærarar vil få delta i dette.

For dei som er nye i barnehagen vil det bli kurs i samband med FUS sitt satsingsområde *Egenledelse i lek og læring.*

I barnehagen tar me også i mot lærlingar (barne og ungdomsarbeider) og studentar frå Høgskulen på Vestlandet (barnehagelærerutdanninga). Me ser på dette som ein god mogelegheit for oss til å vera «oppdatert» på ny kunnskap, og følgje utviklinga av barnehagekunnskapen frå utdanning og forskning.

**BARNET
FØRST!**

Kontaktinfo:

Daglig leder

Anne Kristin Aaseth

Tlf: 41 68 11 08

E-post: dl.nordbygdo@bhg.no

Besøksadresse:

avd Tyse: Tysemarkjo 47. Avd Prestagardskogen:

Vestlivegen 40

5414 Stord

Tlf: 41 68 11 08

Nordbygdo